

Archeologienota

Gent, Bomastraat
Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Gent, Bomastraat: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Jeroen Vermeersch

Erkende archeoloog

Robrecht Vanoverbeke - 2015/00022

BAAC-Projectnummer

2018-0427

Plaats en datum

Gent, 13 juli 2018

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 852

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

Dienst Stadsarcheologie Gent, De Zwarte Doos

Inhoud

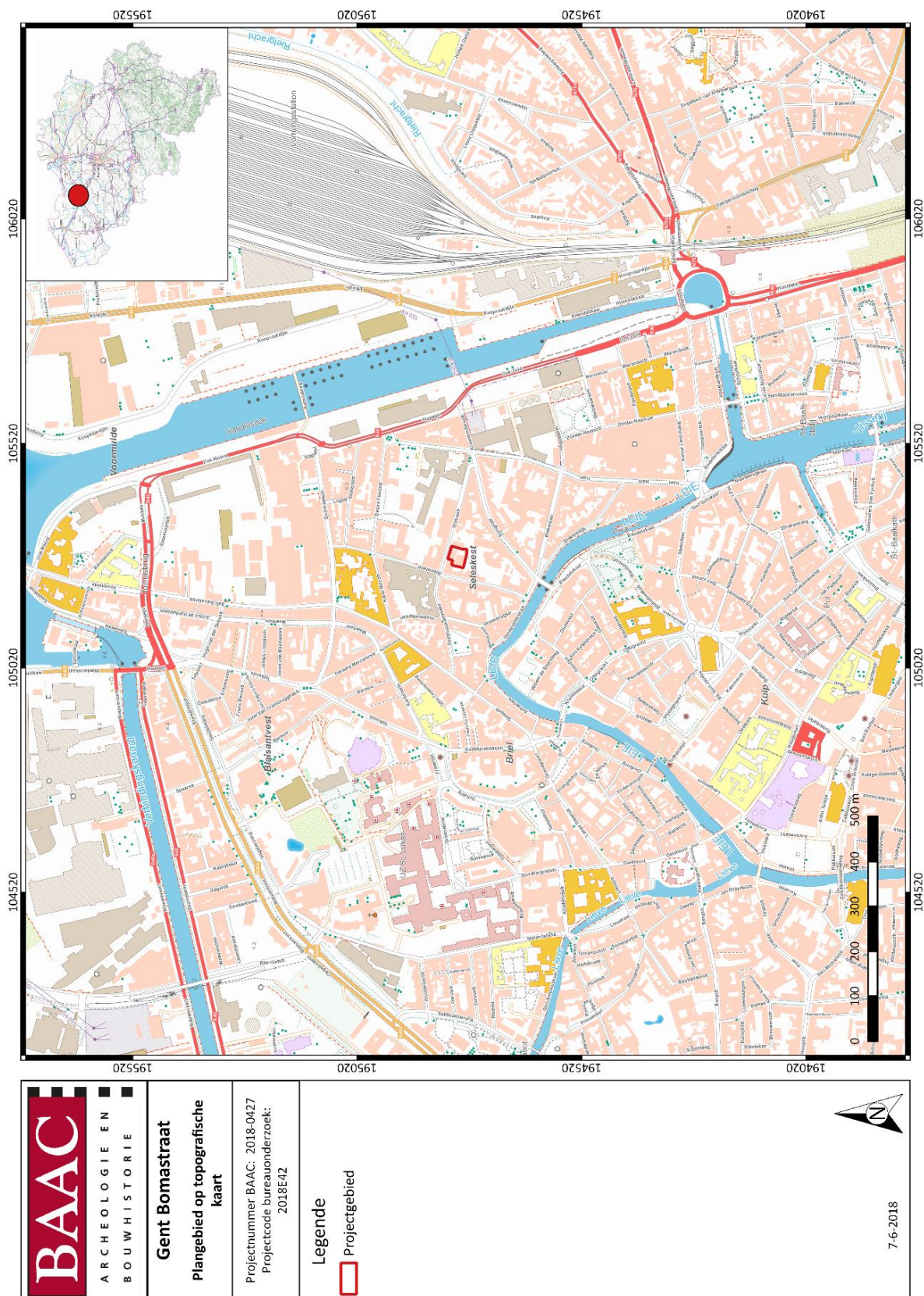
1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.1.3	Aanleiding	4
1.1.4	Geplande werken en bodemingrepen	5
1.1.5	Randvoorwaarden	13
1.2	Werkwijze en strategie van het bureauonderzoek	14
1.2.1	Onderzoeksvragen	14
1.2.2	Heuristiek	14
1.3	Assessmentrapport	16
1.3.1	Landschappelijk kader	16
1.3.2	Historisch kader	25
1.3.3	Cartografische bronnen	26
1.3.4	Archeologisch kader	34
1.4	Besluit	39
1.4.1	Datering en interpretatie	39
1.4.2	Archeologische verwachting	41
1.4.3	Potentieel op kennisvermeerdering	41
1.4.4	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	42
2	Samenvatting	43
3	Lijst met figuren	44
4	Lijst met tabellen	44
5	Plannenlijst	45
6	Bibliografie	47

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

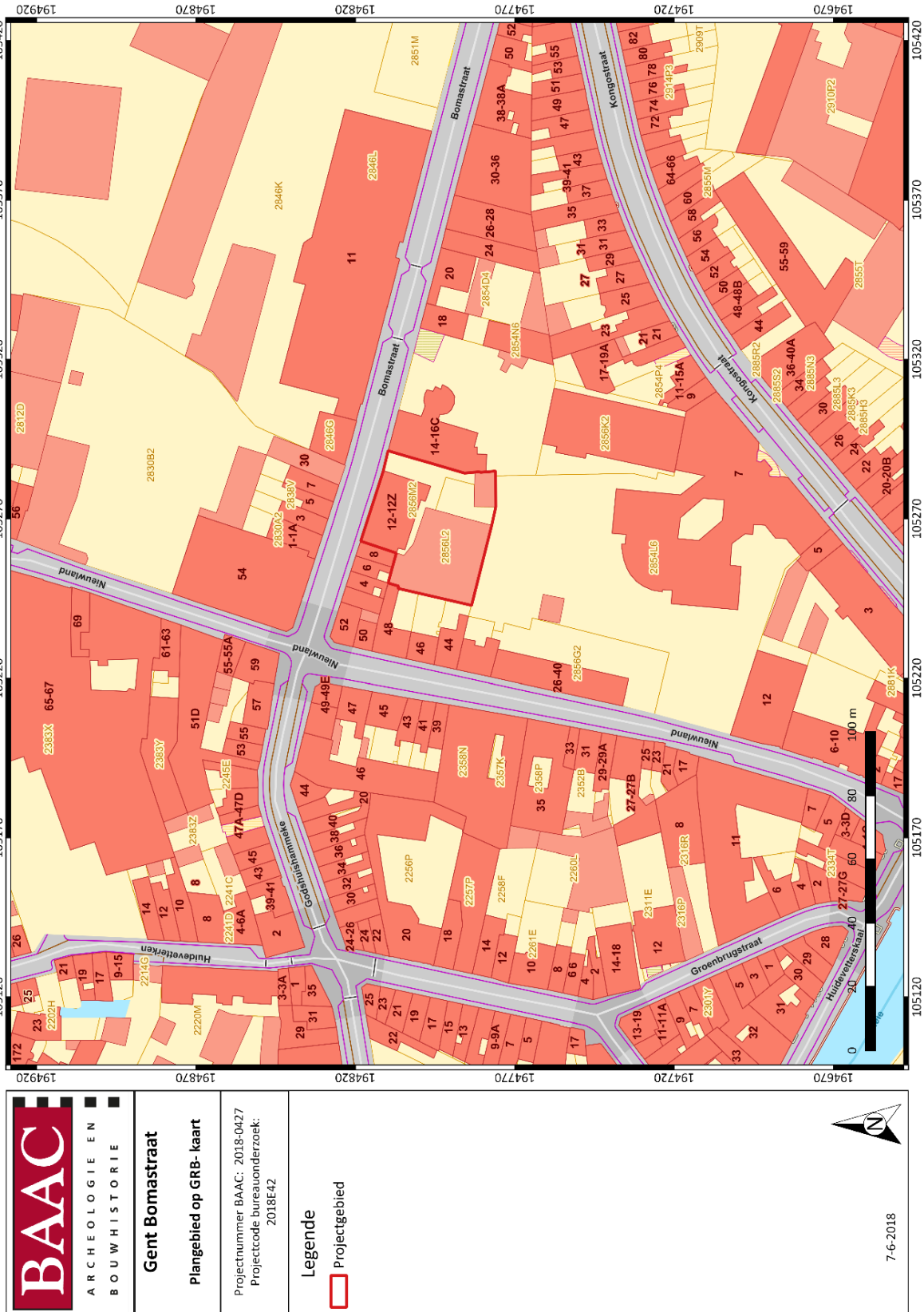
1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site:	Gent, Bomastraat
Ligging:	Bomastraat 12, gemeente Gent, provincie Oost-Vlaanderen
Kadaster:	Gent, Afdeling 1, Sectie A, Perceelnummer(s) 2856L2 en 2856M2
Lambertcoördinaten (EPSG:31370):	Noordwest: x: 105.262,95 y: 194.818,19
	Noordoost: x: 105 291,37 y: 194 809,78
	Zuidwest: x: 105 242,72 y: 194 783,48
	Zuidoost: x: 105 284,97 y: 194 776,18
Projectcode BAAC Vlaanderen bvba:	2018-0427
Projectcode bureauonderzoek:	2018E42
Betrokken actoren:	Jeroen Vermeersch, veldwerkleider
Betrokken derden:	Dienst Stadsarcheologie Gent (zie bijlage 5)

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart.¹

¹ AGIV 2017a

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB).²

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

1.1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt voor het plangebied aan de Bomastraat 12 te Gent. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een verbouwing gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van wooneenheden en nutsleidingen) die qua omvang een directe bedreiging kunnen betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Gent, Bomastraat* bedraagt ca. 1395 m². Het valt buiten een beschermde archeologische site, ligt daarentegen wel in een archeologisch vastgestelde zone (historische stadskern van Gent), maar komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).³

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017

Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving een aantal waarden voor ‘beschermde onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal. Deze worden in dit rapport besproken.

Aangezien het plangebied in een woon- of recreatiegebied, in een vastgestelde archeologische zone ligt en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300m² of meer bedraagt en de ingreep minstens 100m² bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoed-decreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze bekrachtigde archeologienota wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

1.1.4 Geplande werken en bodemingrepen

De opdrachtgever wenst op het terrein een grootschalige verbouwing van de bestaande panden te realiseren, inclusief een heraanleg van de huidige verharding. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden mogelijks vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

Het projectgebied, gelegen aan de Bomastraat 12 te Gent, bestaat momenteel uit voormalige industriële opslaggebouwen en kantoorruimtes die thans bestaan als leegstaand betonskelet (Figuur 3 en Figuur 4). Deze gebouwen worden verbouwd tot studentenkamers waarbij o.a. de vloeren zullen vernieuwd worden. Eén deel van de aanwezige gebouwen wordt ook afgebroken. Momenteel zijn de gebouwen gefundeerd op een betonplaat. In het gebouw aan de straatzijde is ook een kruipkelder aanwezig. De kruipkelder, gelegen ca. 133 cm onder het loopniveau van het plangebied of 144 cm onder het 0-niveau van dit project, blijft in de toekomstige situatie behouden.

Afbraak

Van het zuidwestelijke gebouw dat van de straat af gelegen is zal het westelijk deel afgebroken worden (Figuur 5 en Figuur 6). Samen met de noordwestelijke hoek van datzelfde gebouw zal een totaal van 258 m² afgebroken worden. Naast de opbouw zal ook de vloerplaat verwijderd worden om doorlaatbare grond te hebben in het kader van waterwetgeving. Er is hier geen kelderverdieping aanwezig.

Verbouwen

Beide hoofdgebouwen worden intern verbouwd om klaar te maken voor de nieuwe functie als studentenwoonhuis (Figuur 5 en Figuur 6). Het achterliggende gebouw, waarvan een deel wordt afgebroken, heeft dan nog een te verbouwen oppervlakte van 379m². Het gebouw aan de straatzijde heeft nog een oppervlakte van 336m² dat eveneens verbouwd wordt. Binnen deze ruimtes wordt de vloerplaat, net als de kruipkelder behouden. Er zullen binnen deze gebouwen dus geen grondwerken plaatsvinden. Dit geldt ook voor het kleine gebouw in de zuidoostelijke hoek die eveneens verbouwd zal worden.

Nieuwbouw

Tussen beide gebouwen in zal een verbinding gerealiseerd worden (Figuur 5 en Figuur 6). Deze heeft een beperkte oppervlakte van 13,94 m².

Heraanleg

De open ruimte binnen dit perceel is momenteel verhard (Figuur 5 en Figuur 6). Het is deze verharding die volledig zal vernieuwd worden. Bij de toekomstige werken zal de betonverharding worden uitgebroken (Figuur 7). De opbouw van de huidige betonlaag is 40 cm dik maar er zal 20 cm extra uitgegraven worden, dus maximaal 60 cm -mv wordt verwijderd, waarvan 20cm ‘nieuwe’ verstoring.

Binnen deze afgraving zal ook de afwatering ingepland worden. Voor de aanleg van de RWA en DWA rekent men op een nodige diepte van 0,5 tot 1 meter met een maximum van 1,5 m bij de aansluiting aan de straatstraat en dit in een sleuf van maximaal 30cm breedte. De oppervlakte van deze heraanleg zal ongeveer 377m² beslaan.

Bij de heraanleg zullen ook twee regenwaterputten en een septische put van elk 20.000L aangelegd worden (Figuur 9). Deze zullen worden geplaatst op een diepte van 2,5 m. Aan de zuidzijde van deze putten zal een fietsberging aangelegd worden, met een funderingsplaat van ca. 20 cm (Figuur 9). De kruipkelder blijft -zoals eerder vermeld- in de toekomstige situatie behouden.

De overige nieuwe nutsleidingen die binnen de gebouwen nodig zullen zijn, worden aangelegd in de kruipkelder of bovenop de bestaande betonplaat.

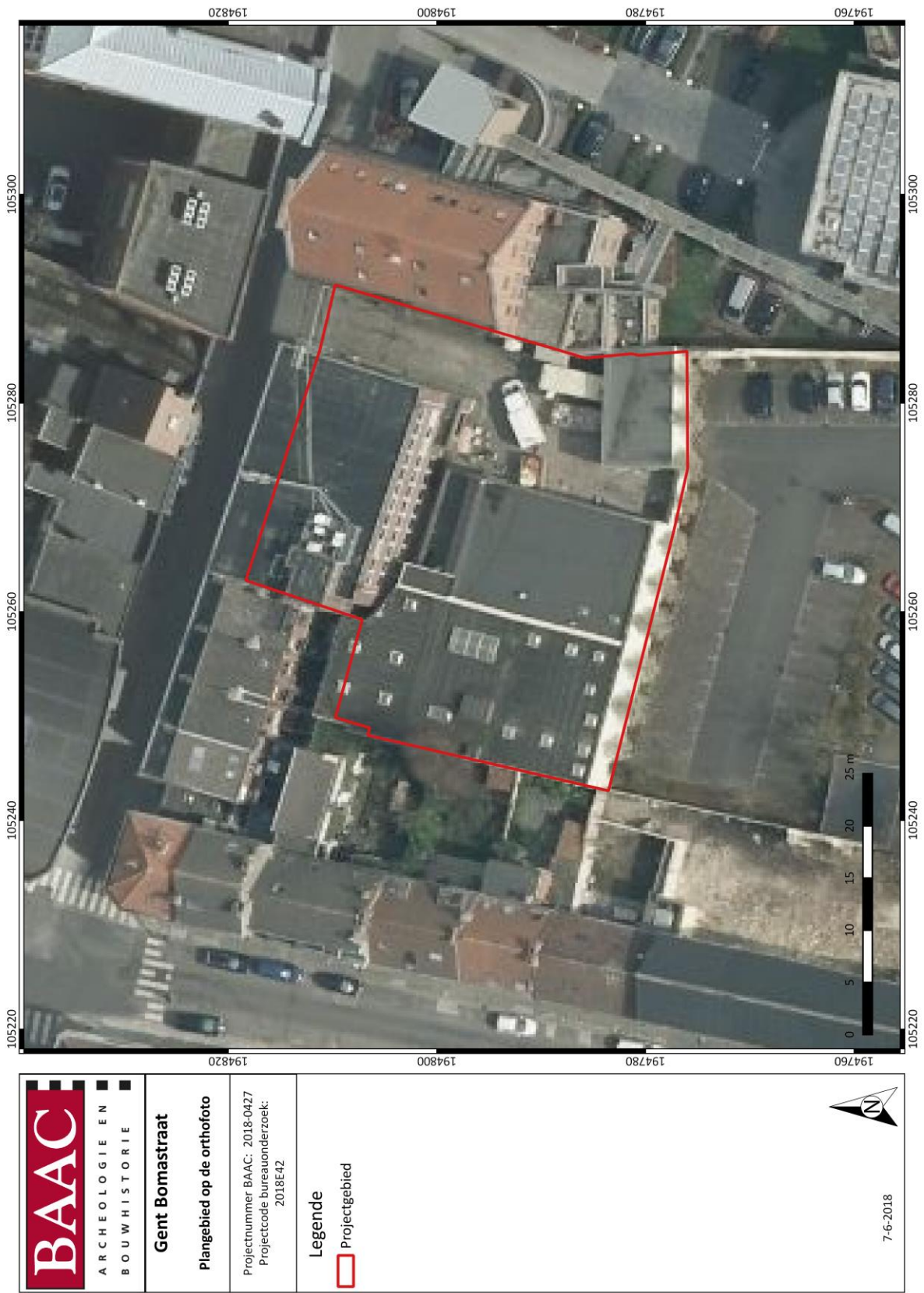
Voor de nieuwe fietsenberging komt één extra zone, waarbij een bijgebouw wordt opgetrokken met een ondiepe funderingsplaat van 20cm.

Tellerlokalen

Normaal gezien zullen de tellerlokalen, die momenteel aan de straatzijde staan, worden binnengebracht. Dit dient echter nog bevestigd te worden door de architect die dit momenteel nog aftoetst bij de stadsdiensten. Indien er toch verschillende technische lokalen worden ingepland zal een sleuf worden aangelegd voor alle technische verbindingen.

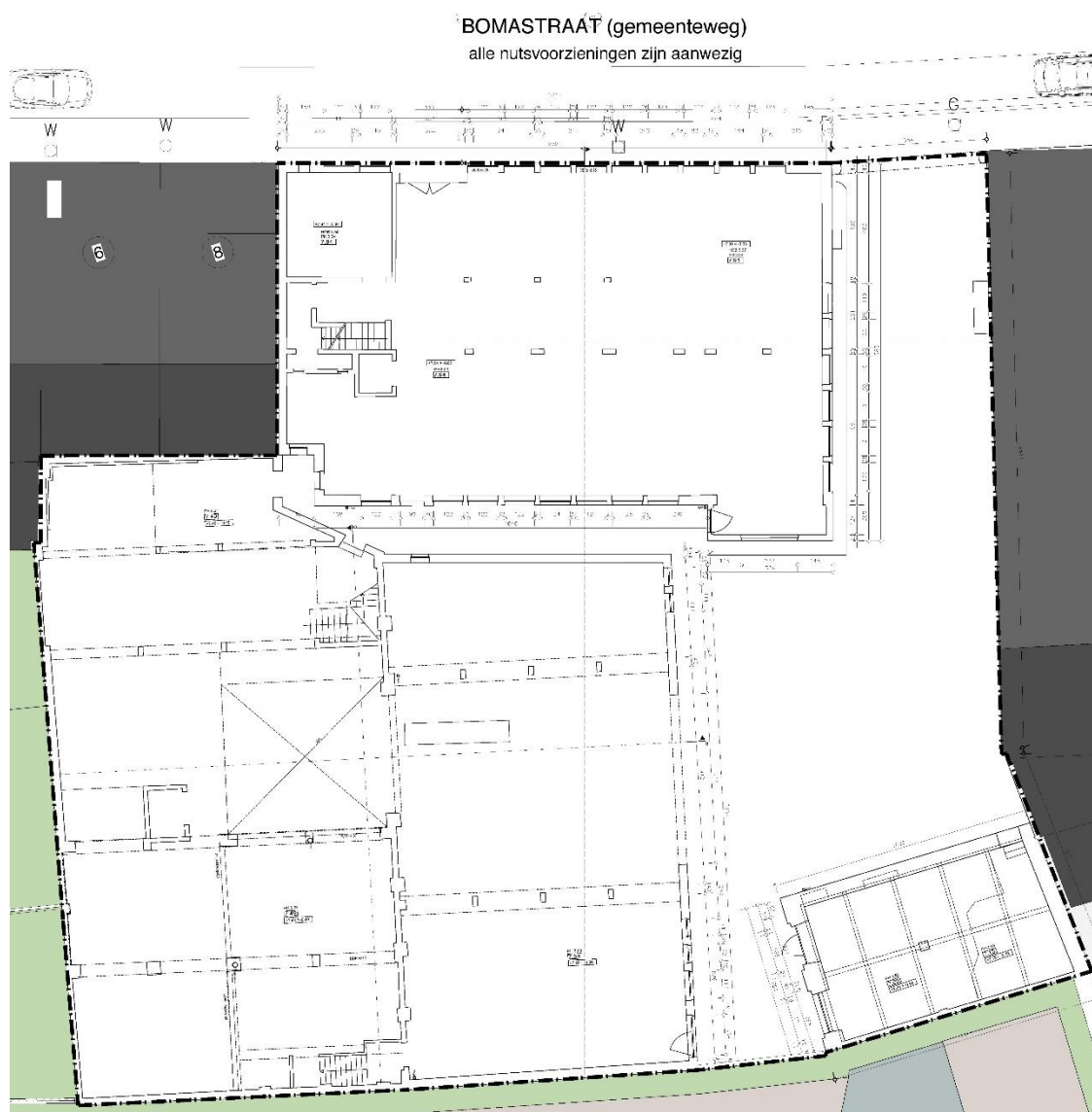
Aanleg brandtrap

Bij het gebouw dat aan de straatzijde gelegen is zal aan de oostzijde een brandtrap voorzien worden (Figuur 6, roze vierkant naast het gebouw). Deze zal onderaan op het heraangelegde beton geplaatst worden en zal dus geen nieuwe verstoring veroorzaken.

Figuur 3: Plangebied met weergave op orthofoto.⁴

⁴ AGIV 2017e

Figuur 4: Weergave van de huidige toestand van het plangebied (bijlage 1).⁵

⁵ Plan aangeleverd door de opdrachtgever

Figuur 5: Plangebied met schematische weergave van de toekomstige werken: afbraak (rood), te verbouwen (licht groen) en uitbreiding (donker groen).⁶

⁶ Plan aangeleverd door de opdrachtgever

Figuur 6: Plangebied met weergave van toekomstige situatie (bijlage 2).⁷

⁷ Plan aangeleverd door de opdrachtgever

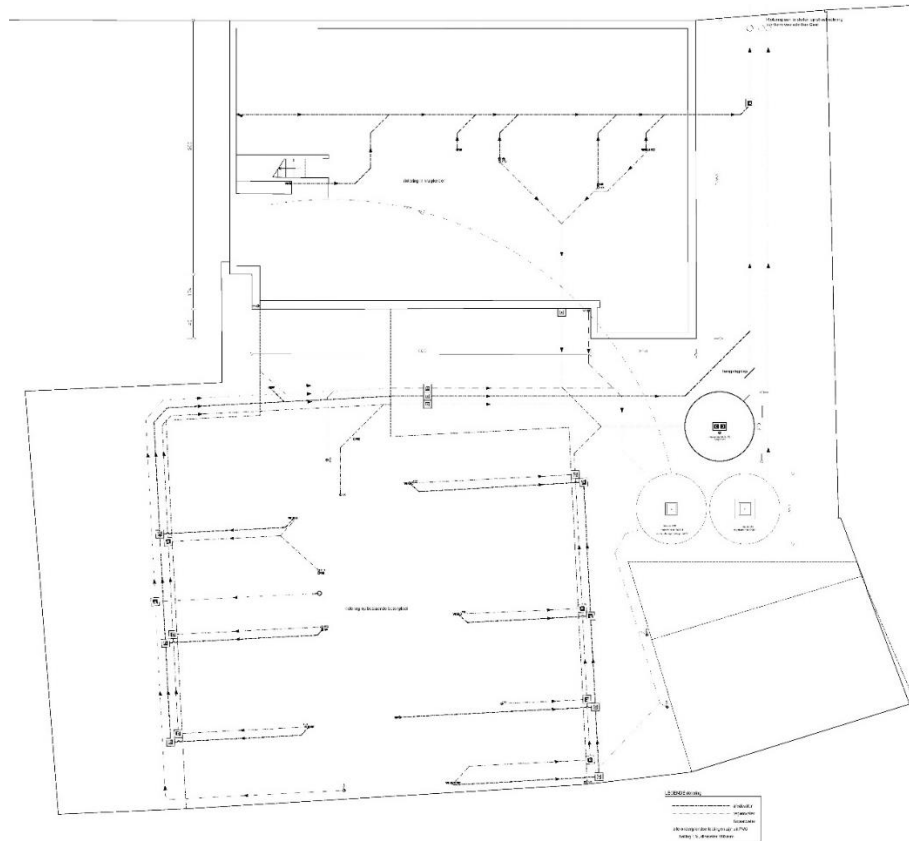
Figuur 7: Plangebied met weergave van de huidige gebouwen (lichtblauw) en de her aan te leggen verharding (gearceerd gebied).⁸

⁸ Plan aangeleverd door de opdrachtgever

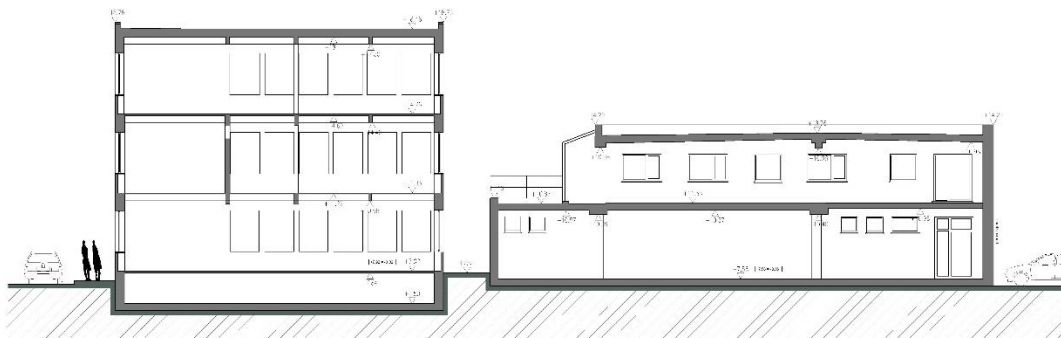

Figuur 8: Plangebied met schematische weergave van de toekomstige gebouwen (lichtblauw) en de nieuwe verharding (gearceerd).⁹

⁹ Plan aangeleverd door de opdrachtgever

Figuur 9: Kelder- en rioleringsplan van het plangebied (bijlage 3).¹⁰

Figuur 10: N-Z doorsnede van het plangebied, met zicht op de kruipkelder aan straatzijde (bijlage 4).¹¹

1.1.5 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat er nog gebouwen op het terrein staan die moeten worden gesloopt en verharding dat moet worden verwijderd, kan eventueel vervolgonderzoek enkel in de vorm van een uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat de een mogelijke archeologische ingreep in de bodem op een later tijdstip, na de sloop van de gebouwen en het verwijderen van de verharding uitgevoerd dient te worden.

¹⁰ Plan aangeleverd door de opdrachtgever

¹¹ Plan aangeleverd door de opdrachtgever

1.2 Werkwijze en strategie van het bureauonderzoek

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door op basis van de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats vast te stellen.

1.2.1 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de bewaringstoestand van deze waarden?
- Betreft het behoudenswaardige archeologische waarden?
- Wat is de relatie tussen deze waarden en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

1.2.2 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart

- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De geomorfologische kaart werd niet geconsulteerd omdat deze voor de regio Gent niet beschikbaar is.¹²

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.¹³

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Historische topografische kaarten

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.¹⁴ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Er werden externe specialisten van de Stad Gent bij dit bureauonderzoek betrokken. Er is verder geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

¹² DE MOOR & MOSTAERT 1993

¹³ CARTESIUS 2017

¹⁴ BEYAERT et al. 2006

1.3 Assessmentrapport

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

1.3.1 Landschappelijk kader

Hieronder volgt een overzicht van het grondgebruik en de aardkundige, hydrografische en fysisch-geografische gegevens van het plangebied.

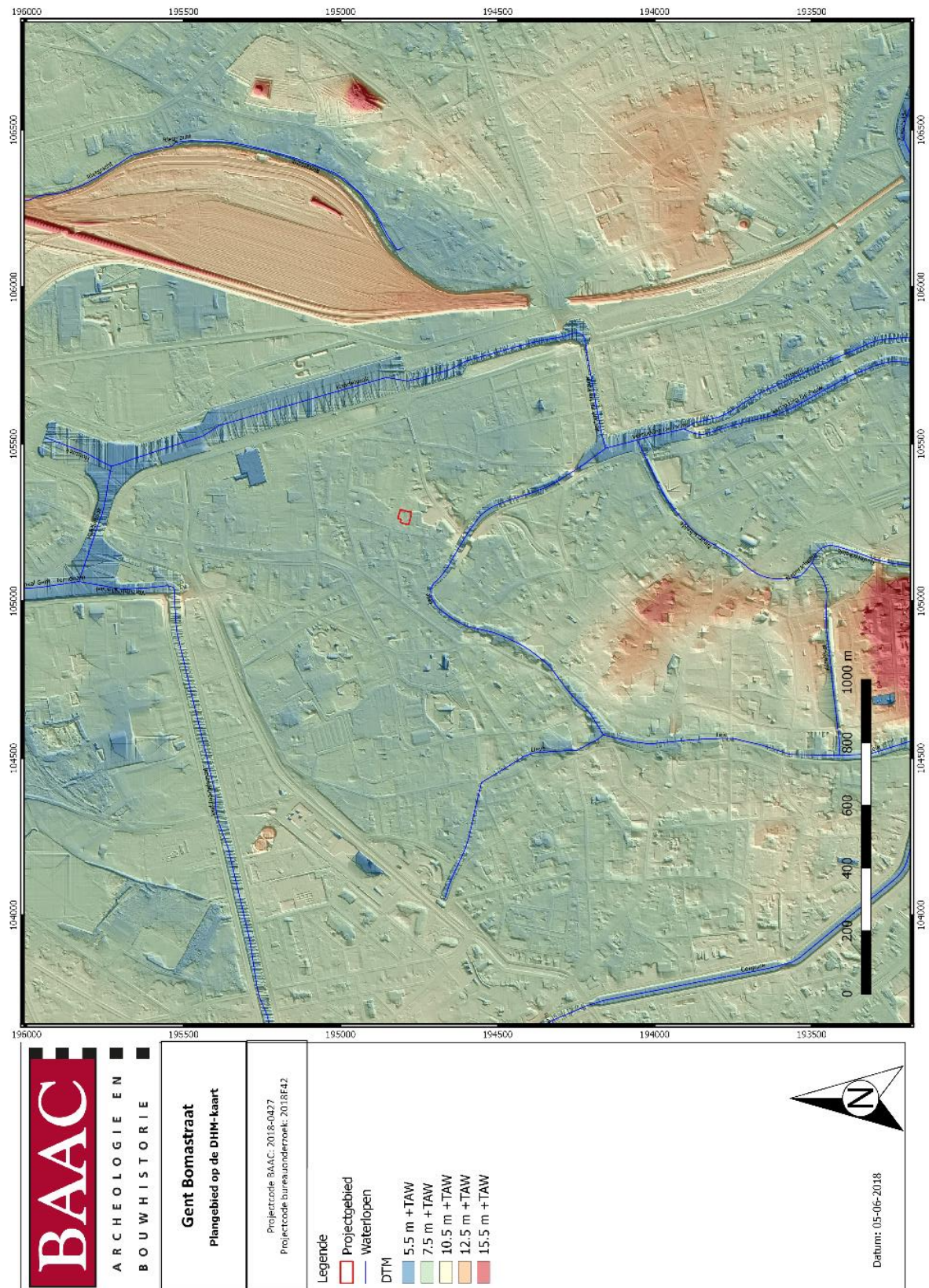
Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op figuren 1-3. Het plangebied is gelegen aan de Bomstraat 12 in het noorden van de Gentse binnenstad (Oost-Vlaanderen). Het projectgebied ligt op 200 m ten noorden van de Leie. Het projectgebied ligt aan de zuidzijde van de straat. Zowel aan de west, zuid en oostzijde van het gebied is bebouwing aanwezig.

De omgeving rond het projectgebied, net als het projectgebied zelf, bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) op een hoogte tussen 7,5 en 7,6 m + TAW.

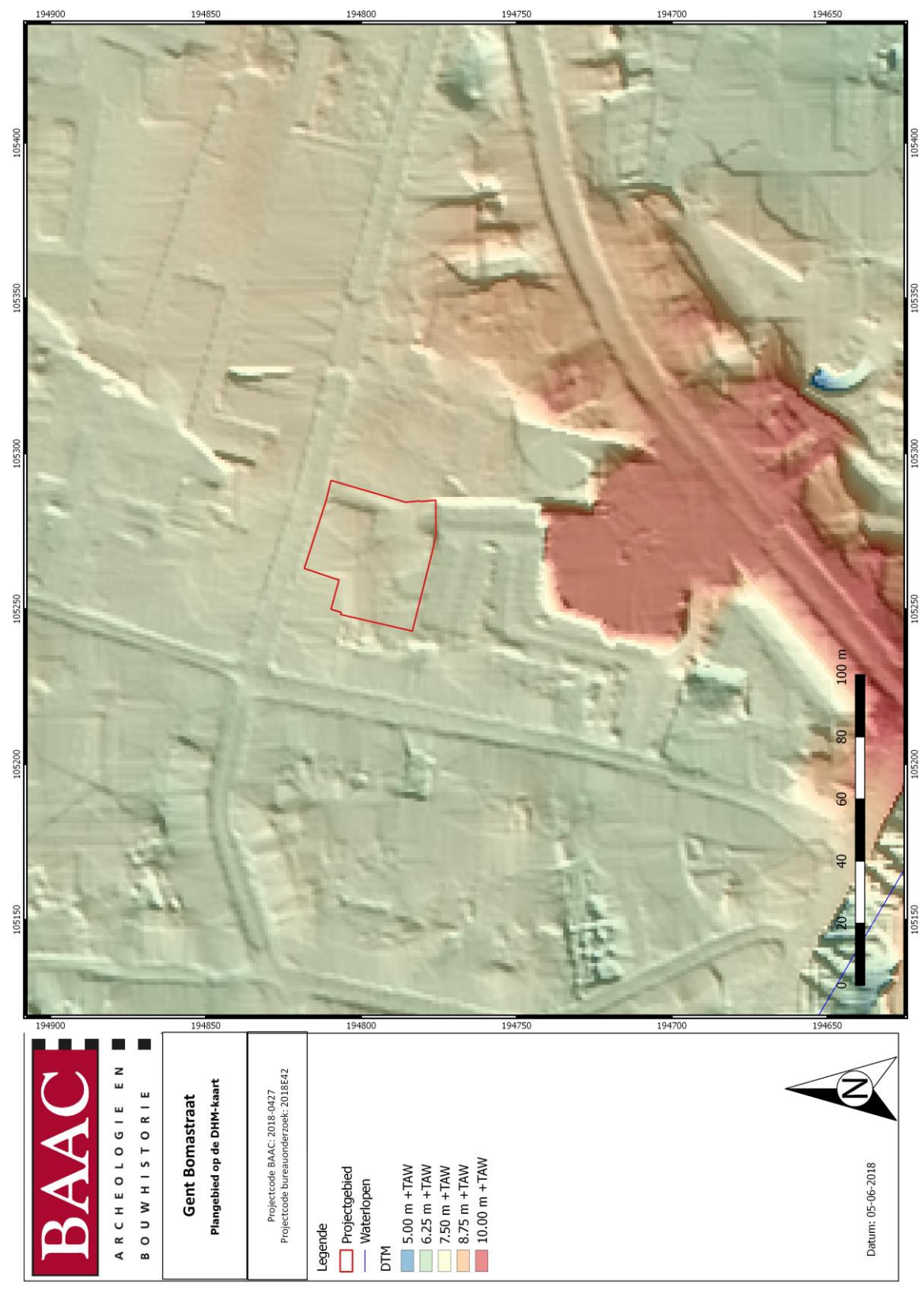
In een ruimer kader bevindt Gent zich in de noordelijke laagvlakte van België. Deze vlakte vertoont lichte golvingen die nergens hoger dan 50 m reiken. De stad dankt zijn ontstaan aan de ligging bij de samenvloeiing van Leie en Schelde, op enkele honderden meter ten zuidoosten van het projectgebied. Daarnaast wordt het landschap van Gent bepaald door de droge Blandijnberg (tot ca. 29 m +TAW) in het zuiden en vochtige moerassige dalbodem errond. De Blandijnberg is een langwerpige heuvel die aan de west- en oostzijde wordt omgeven door meanders van Leie en Schelde. De dalbodem ten noorden van de Blandijnheuvel heeft sinds het ontstaan van de stad veel wijzigingen ondergaan: vroeger werd dit gebied, meer dan nu, gekenmerkt door het grote aantal vertakkingen van waterlopen, waardoor de lage stad in feite een amalgaam werd van onregelmatig gevormde eilandjes. Deze vertakkingen werden bovendien aangevuld met kunstmatig gegraven grachten. In de dalbodem zijn ook een aantal hoger gelegen zandheuvels bewaard gebleven, waarvan de belangrijkste de heuvelrug is die begint aan de Kouter en loopt over de Kalandenberg naar de Zandberg, waar ze haar hoogste punt (+13,84m TAW) bereikt, waarna deze zich verder uitstrekt over de Hoogpoort om langzaam neer te dalen naar de Leie-oeveren. Op het Digitaal Hoogtemodel is de Blandijnberg duidelijk op te merken als een rode vlek in het zuiden van de stad, alsook de heuvelrug van de Zandberg (Figuur 11). De site bevindt zich in de lagergelegen dalbodem, op een hoogte van ca. 7m TAW.¹⁵

¹⁵ Br

Figuur 11: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM).¹⁶

¹⁶ AGIV 2017b

Figuur 12: Plangebied en hoogteprofielen op het DHM.¹⁷

¹⁷ AGIV 2017b

Landschappelijke en hydrografische situering

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in de noordelijke laagvlakte van België en hoort bij de historische binnenstad van Gent. Gent, zoals ook eerder vermeld, dankt haar ontstaan en evolutie grotendeels aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. Het originele landschap bestaat enerzijds uit de droge, zandachtige Blandinusberg en de vochtige moerassige dalbodem.¹⁸ Gezien de ligging van het projectgebied nabij de Leie zal het originele landschap en de bodem erg onder de invloed geweest zijn van de rivier.

Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door afzettingen van de Formatie van Gentbrugge, Lid van Vlierzele (Figuur 13). Deze wordt gekenmerkt door groen tot grijsgroen fijn zand. Deze is soms kleihoudend en bevat plaatselijk dunne zandsteenbankje. Tenslotte zijn de afzettingen ook glauconiethoudend en glimmerhoudend.

Op basis van geologische boringen in de nabijheid van het projectgebied is de bovenliggende laag uit het quartair minstens 19 meter dik.¹⁹ De tertiaire laag heeft bijgevolg geen invloed op de archeologische analyse van dit projectgebied.

Quartair

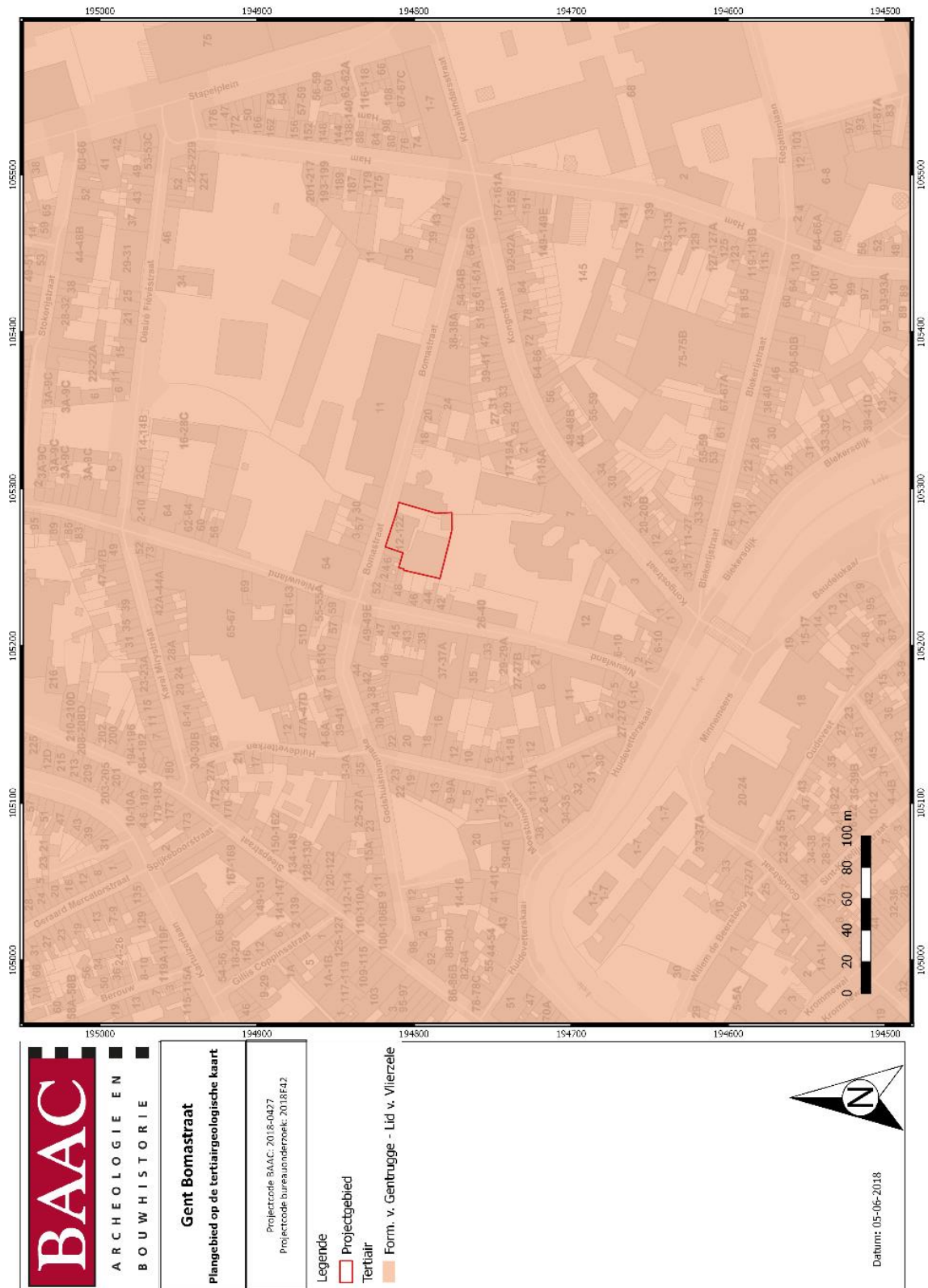
Op de quartairgeologische kaart is het plangebied gekarteerd als het quartairgeologisch profieltype 3a en wordt grotendeels omringd door het profieltype 3.

De quartaire ondergrond van het plangebied bestaat onderin uit fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (laat-pleistoceen) en zijn vervolgens afgedekt met fluviatiele afzettingen van het holoceen en mogelijk tardiglaciaal. Tussen beide pakketten kunnen er eolische afzettingen bevinden, maar uit de geologische boringen in de nabijheid van het projectgebied lijkt dit niet steeds het geval te zijn. Het is dan ook maar de vraag of dit eolisch pakket aanwezig is in de ondergrond. Dit geldt ook voor de hellingssedimenten uit het quartair die in en om het plangebied niet voorkomen. Dit zal meer het geval zijn nabij de heuvels in het landschap.

Op de quartairgeologische kaart (schaal 1:50.000) is de ondergrond van het plangebied aangeduid als KFGv. Deze benaming is een samenstelling van drie verschillende Quartaire facies: Holoceen alluviaal zandig facies (K), Weichseliaan fluvioperiglaciaal zandig facies (F) en Vroeg-Weichseliaan valleibodemgrond (Gv). Deze weichseliaanafzettingen werden niet in de geologische boringen aangetroffen. Dit sluit echter niet uit dat ze binnen het plangebied zelf wél aanwezig zijn. Net ten noordwesten van het plangebied komen de F-afzettingen volgens deze geologische kaart wel voor.

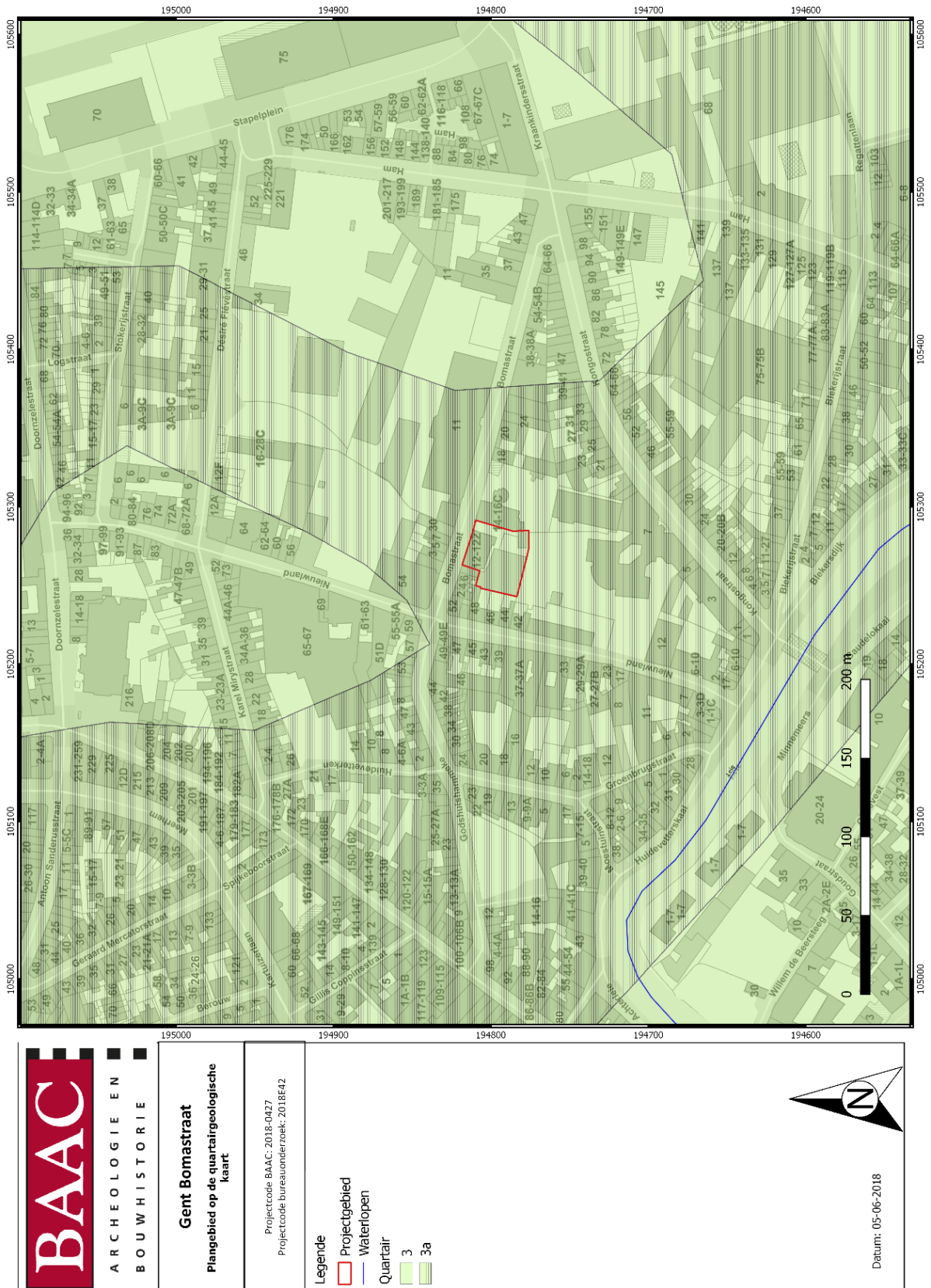
¹⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121063>

¹⁹ DOV VLAANDEREN: boring B816.

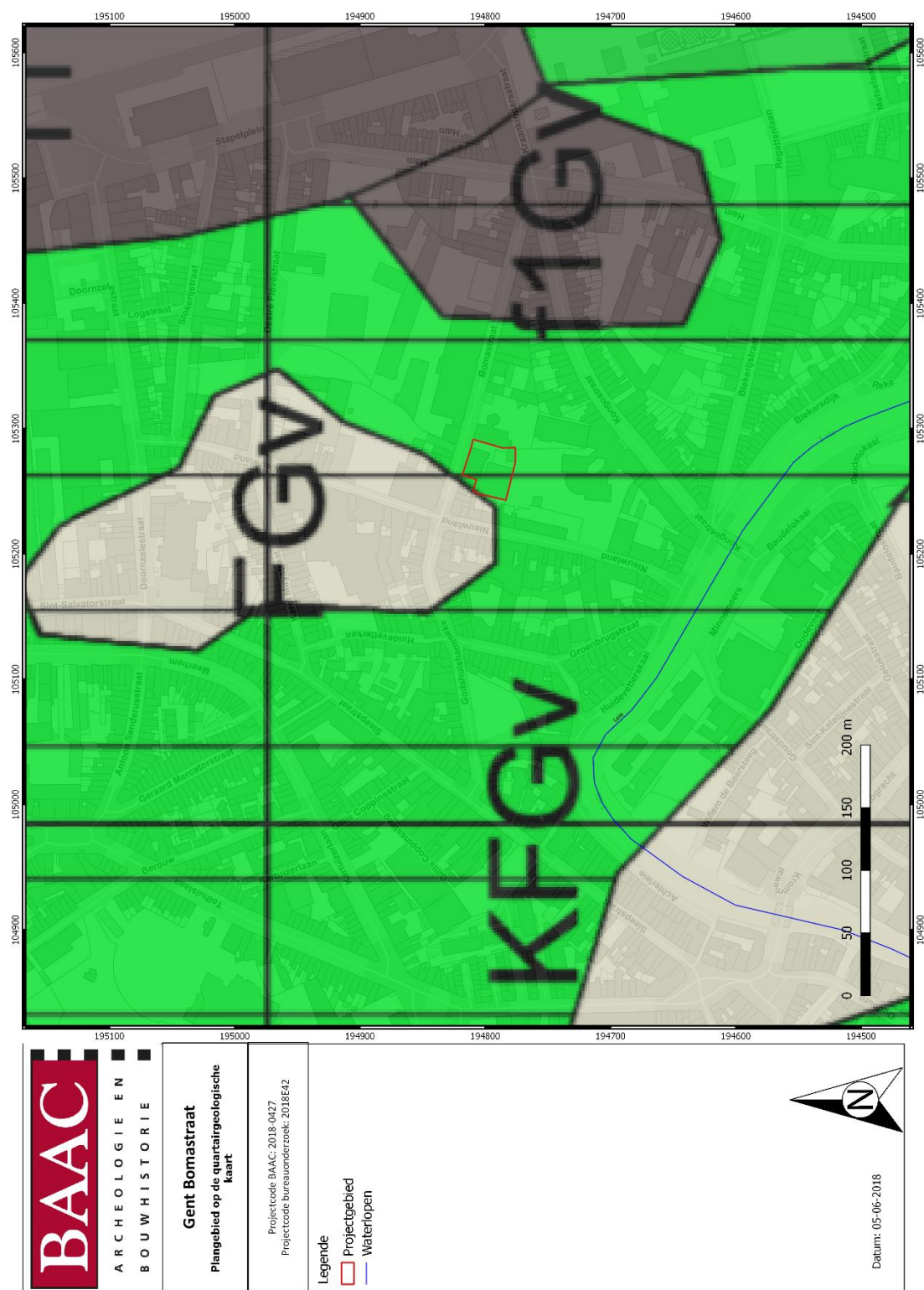
Figuur 13: Plangebied op de tertiairgeologische kaart.²⁰

²⁰ DOV VLAANDEREN 2017b

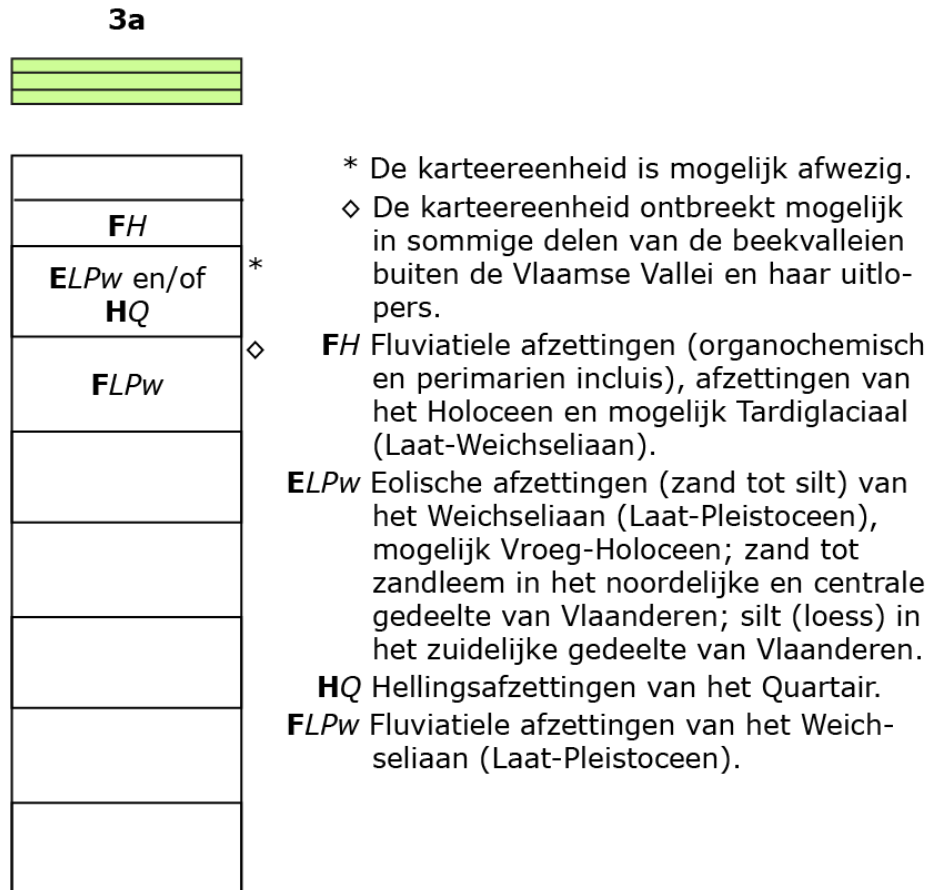
Figuur 14: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:200.000.²¹

²¹ DOV VLAANDEREN 2017c

Figuur 15: Plangebied op de quartairegeologische kaart 1:50.000.²²

²² DOV VLAANDEREN 2017c

Figuur 16: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied.²³

Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als bebouwde zone. Ook de ruimere omgeving is als dusdanig aangeduid. Dit type bodem wordt aangeduid bij gebieden met antropogene kunstmatige gronden, veelal zones die bebouwd zijn en waarin reeds graafwerken zijn gebeurd voor het oprichten van de woningen. Geologische boringen in de nabijheid van het projectgebied geven aan dat de bovenste sedimenten kunnen bestaan uit grijze leem (boring B97 op 75 m ten NO van het projectgebied), veenhoudend kalkrijk zand met schelpen (boring B816 op 85 m ten N van het projectgebied) of grijze klei (boring B98 op 190 m ten NO van het plangebied). De drainageklasse is hier echter niet te achterhalen.²⁴ Uit deze boringen blijkt ook geen stadsophogingslaag te zitten. Dit kan echter wel vermoed worden gezien de natte ondergrond van de ruime omgeving. Deze zal dan vermoedelijk dateren uit de 16de of begin 17de eeuw toen men in dit deel van de stad begon te bouwen (zie verder).

²³ DOV VLAANDEREN 2017c

²⁴ DOV VLAANDEREN 2018

Figuur 17: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen.²⁵

²⁵ DOV VLAANDEREN 2017a

1.3.2 Historisch kader

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Gent, meer bepaald in het historische centrum dat is opgenomen als vastgestelde archeologische zone.²⁶

De ontwikkeling van de middeleeuwse stad Gent gaat terug tot midden 7de eeuw, toen Amandus op de plek van de samenvloeiing van Leie en Schelde de Sint-Baafsabdij stichtte (ca. 750 m ten ZO van het projectgebied). Kort na 650 werd een tweede klooster gesticht, de latere Sint-Pietersabdij op de Blandijnberg (2100 m ten zuiden van het projectgebied). Rond die periode ontstond er op de hoger gelegen Zandberg, buiten en onafhankelijk van deze kloosterstichtingen, een agrarische nederzetting (ca. 850 m ten zuiden van het projectgebied). In het tweede kwart van de 9de eeuw was deze nederzetting op de linkeroever van de Schelde uitgegroeid tot een portus met handelskarakter. De invallen van de Noormannen in de 9de eeuw betekenden een onderbreking in de verdere ontwikkeling van de bewoonde kernen. Wanneer de Noormannen weggetrokken waren, werd op het einde van de 9de of begin 10de eeuw een grafelijk castrum opgericht op de plaats waar zich nu het Gravensteen bevindt: tussen de Leie en enkele zijtakken van deze rivier, op ongeveer 1 kilometer afstand van de samenvloeiing met de Schelde. Rond deze versterking ontwikkelde zich ook een bewoningskern, die in 10de eeuw samensmolt met de oude portus. Rond de abdijen, die in de 10de eeuw werden heropgebouwd, zullen zich nadien dorpen vormen, die oorspronkelijk geen deel uitmaakten van de stedelijke portus. Rond 1100 werd de stad omgeven door een watergordel, die haar grondgebied scheidde van de Sint-Baafs- en Sint-Pietersdorpen en het omliggende platteland. Deze gordel bestond deels uit natuurlijke waterlopen, deels uit gegraven grachten. Zo werd het Gentse gebied in de vorm van een kuip van 80 hectare groot, omgeven door de Reep (Schelde) ten oosten, door de Ottogracht ten noordoosten, de Leie ten noordwesten, de gegraven Houtlei ten westen en de gegraven Ketelgracht ten zuiden. De economische bloei van Gent, die vooral gebaseerd was op de lakennijverheid en de graanhandel, ging gepaard met een toename van de bevolking. Het centrale deel van de stad was sterk bebouwd. Hoewel het grootste deel van de gewone huizen in hout opgetrokken waren, verrezen sinds de 12de eeuw de eerste stenen patriciërswoningen en stapelhuizen, gebouwd in donkergrijze Doornikse kalksteen. Ook de meeste kerken werden in de 12de eeuw in steen herbouwd. In de loop van de 13de eeuw groeide de agglomeratie buiten haar eerste omheining en werd de stad uitgebreid. Zo werden ondermeer de zogenaamd waterwijk (ten noorden van de Ottogracht), de Muide en Marialand geannexeerd en kwam het projectgebied binnen de stad te liggen. Gent groeide zo uit tot een enorme stad met een oppervlakte van 644 hectare, waarvan echter grote gebieden nog onbewoond bleven. De buitengrenzen van de stad werden bijkomend versterkt, maar de vestingen zelf vormden in feite geen aaneengesloten omheining. Men rekende immers op de moerassige gronden rond de stad die door de bouw van sluizen bij eventuele aanvallen onder water konden gezet worden.²⁷

In de loop van de 16de eeuw wijzigde de economische, sociale en politieke structuur van de stad grondig. De privileges van de ambachten, die verstarring in de hand werkten, werden opgeheven. De bouw van een dwangburcht, het Spanjaardkasteel, werd bevolen op de plaats waar de Sint-Baafsabdij lag, waardoor het grootste deel van deze belangrijke abdij en het dorp daarrond verdween. De tweede helft van de 16de eeuw werd gekenmerkt door de godsdienstoorlogen, waarin Gent een belangrijke rol zou spelen. De stad kende een calvinistisch bewind van 1577 tot 1584. In deze periode werd een nieuwe gebastioneerde omheining rond Gent aangelegd. De eerste werken startten in 1572 maar de belangrijkste werden sinds 1577 uitgevoerd. Men volgde hierbij grotendeels de lijn van de tweede omheining maar in het oosten kwam men dicht bij de stad en nam men de bewaard gebleven delen van het Spanjaardskasteel op in de versterking. Deze omheining had de karakteristieke driehoekige vorm, die het Gentse grondgebied zou blijven typeren tot het einde van de 18de eeuw. Het

²⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: Gent - middeleeuwse stadskern, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121063> (geraadpleegd op 9 maart 2017).

²⁷ Een deel van de vestinggracht werd door BAAC Vlaanderen in 2018 onderzocht: Van Remoorter 2018.

bevolkingscijfer was tegen het einde van de 16de eeuw sterk gedaald tot 30 000 inwoners, onder meer te verklaren door het grote aantal uitwijkelingen om religieuze en economische redenen.

In de 17de eeuw kende Gent een langzame heropleving, die duidelijk weerspiegeld wordt in het stijgende bevolkingscijfer dat in 1690 terug tot 52 000 geklommen was. Vele kloosters -zoals die van de predikheressen nabij het projectgebied- vestigden zich in de stad, kerken en openbare gebouwen werden hersteld en opgericht. Daardoor ontwikkelde zich een intensieve bouwbedrijvigheid, die aangewakkerd werd door het beleid van de aartshertogen Albrecht en Isabella. In deze periode werd het versteningsproces van de woonhuizen, dat reeds sinds de 16de eeuw door toelagen gestimuleerd werd, intensief doorgevoerd. Het begin van de 18de eeuw betekende eerst een achteruitgang door de nasleep van de oorlogen tegen Lodewijk XIV, doch kort erna volgde weer een tijdperk van betrekkelijke bloei onder het Oostenrijks bewind (1714-1792). Onder het centraliserende beleid van Maria Theresia werden handel en nijverheid gestimuleerd. De eerste fabrieken werden opgericht, en een nieuwe handelaarsklasse ontwikkelde zich. Op het einde van de 18de eeuw werden door verschillende verordeningen van Jozef II een aantal kerkelijke instellingen afgeschaft en werd ook een aanvang gemaakt met de ontmanteling van de stadsomheining. In 1786 werden bij een volkstelling 48 409 inwoners geteld.

In 1789 brak de Franse revolutie uit en in 1794 kwamen geheel de Zuidelijke Nederlanden tot 1814 onder Frans gezag te staan. Dit betekende een grondige wijziging van maatschappij en instellingen. Gent werd de hoofdstad van het Scheldedepartement, een van de negen Franse departementen die in 1795 in de Zuidelijke Nederlanden opgericht werden. De eerste periode van deze overheersing was vrij brutaal en gericht tegen de katholieke clerus en adellijke grondbezitters. Vele kerken en kloosters werden als nationaal goed verkocht of gesloopt, net zoals het klooster nabij het projectgebied. Op de vrijgekomen gronden verrezen later nieuwe, burgerlijke gebouwen. Onder Napoleon I werd de stad verder ontmanteld. De katoennijverheid met Lieven Bauwens als promotor kende een snelle ontwikkeling. De constante toename van de bevolking had een vermeerdering van de bebouwde oppervlakte tot gevolg. Het Hollands bewind onder koning Willem I (1814-1830) was vrij gunstig voor Gent. Door de stichting van de rijksuniversiteit in 1816 werd Gent een nieuw element rijker, dat niet alleen op geestelijk en intellectueel, maar ook op bouwkundig gebied een sterke stempel op deze stad zou drukken. Tevens werd de economie sterk gestimuleerd waardoor de hogere burgerij zich orangistisch opstelde en verzet bood tijdens de Belgische Omwenteling. Na de aanvankelijke moeilijkheden bij de stichting van België, veroorzaakt door de sluiting van de Schelde en het kanaal van Terneuzen en het verlies van overzeese afzetgebieden, gaat de onstuitbare groei van Gent verder. Door de uitbreiding van katoen- en vlasnijverheid wordt Gent één van de leidende textielcentra van Europa. De bevolking kende een snelle aanwas en verdubbelde haar aantal inwoners op 60 jaar tijd (155 000 in 1890). Arbeiderswijken en fabrieken werden op de nog onbebouwde ruimten opgericht terwijl de stad zich verder ging uitbreiden tot de randgemeenten. Het stadscentrum onderging op het einde van de 19de eeuw een aantal wijzigingen. Stadswijken werden afgebroken, nieuwe wegen werden aangelegd en talrijke historische waterwegen en wallen werden gedempt. Tevens werden in het vooruitzicht van de wereldtentoonstelling van 1913 een aantal restauraties van belangrijke monumenten doorgevoerd.

1.3.3 Cartografische bronnen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is een afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor

de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken. Hier worden om deze redenen ook enkel de kaarten weergegeven die een duidelijke evolutie tonen in en om het projectgebied. Zo is het Panoramisch Zicht (1534) (één van) de oudste gedetailleerde kaarten van Gent. Net als de kaart van Villaret tonen deze onvoldoende detail van het projectgebied, al hebben deze kaarten wél een groot historisch en cartografisch belang.

Kaart van Ghent door Jacob van Deventer (1559)

Dit detail van de kaart van Gent van Jacob van Deventer toont de omgeving van het projectgebied halverwege de 16de eeuw (Figuur 18). De omgeving in het noorden van de stad is nog een open landschap waar wel dense bewoning aanwezig is met daartussen open vlaktes. Op dit plan is de zone van het plangebied onbebouwd, maar wel omgeven door rijwoningen. De noord-zuid lopende straat is het Nieuwland. De oost-west lopende straat ten westen van het projectgebied is het Godshuishammeke. De Bomastraat was in deze periode nog niet aangelegd (of aangeduid). Net ten oosten van het plangebied is een waterloop te zien die in het zuiden aansluiting vindt op de Leie.

Figuur 18: Plangebied op een uitsnede van de kaart van Deventer (niet op schaal, het noorden is boven).²⁸

²⁸ https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Ghent_by_Jacob_van_Deventer

Stadsplattegrond van Braun en Hogenberg (1575?)

Georg Braun en Frans Hogenberg maakten deze stadsplattegrond van Gent dat verscheen in de stedenatlas "Civitates Urbis Terrarum". Deze gedraaide uitsnede toont de omgeving van het plangebied in het laatste kwart van de 16de eeuw (Figuur 19). Het plangebied ligt hierbij net buiten het bewoonde deel van Gent. Ten westen loopt de straat Nieuwland. Nieuwland verwijst naar de Heerlijkheid van het Nieuwland dat oorspronkelijk afhankelijk was van Muide, maar in 1299-1300 verkocht werd aan Gent. In het zuiden loopt de straat door tot aan de Huidevetterskaai. Het projectgebied ligt op een drassige bodem waar een aantal Oude Leie-meanders lopen. De kaart is echter te onnauwkeurig en niet betrouwbaar om een duidelijke analyse te maken voor wat betreft het projectgebied.

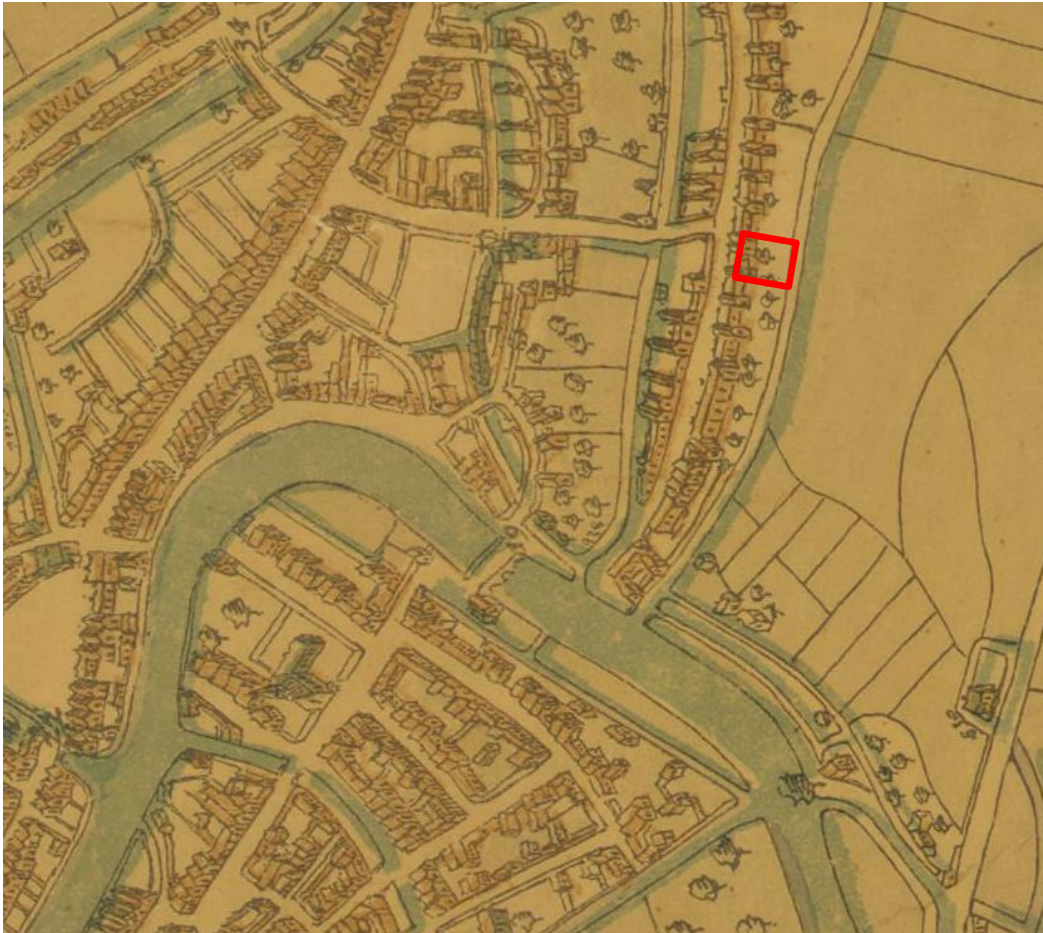

Figuur 19: Plangebied op een uitsnede van de kaart van Braun en Hogenberg (niet op schaal, het noorden is rechts).²⁹

²⁹ Cartesius 2018

Kaart van Gent, opgemaakt door Jacques Horenbault. Z.d. (kopie van een kaart van 1619)

De kaart van Horenbault toont Gent en de omgeving waarbij op deze uitsnede de omgeving van het projectgebied te zien is (Figuur 20). Het projectgebied ligt ten oosten van Nieuwland, de straat die noord-zuid gericht is, en in het zuiden eindigt op de Huidevetterskaai aan de Leie. Ten zuidwesten van het projectgebied werd in 1628 het klooster der predikheressen of het klooster van Sint-Catharina van Senen gesticht. Hier is dus de situatie te zien net voor de oprichting van het klooster.

Figuur 20: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart van Horenbault (niet op schaal, het noorden is boven).³⁰

³⁰ Cartesius 2018

Topografische documenten met betrekking tot Gent, opgemaakt door P. Bergmans, V. Fris en V. Van der Haeghen (17de - 18de eeuw)

De uitsnede van deze kaart toont de omgeving van het plangebied in de 17de en 18de eeuw (Figuur 21). Mogelijk gaat het nog om de situatie in de vroege 17de eeuw, vóór de bouw van het klooster. Deze is hier namelijk niet te zien. Ten oosten van het plangebied zijn verschillende rechte grachten te zien die kunnen wijzen op de ligging van een blekerij gelegen aan dit drassig gebied.

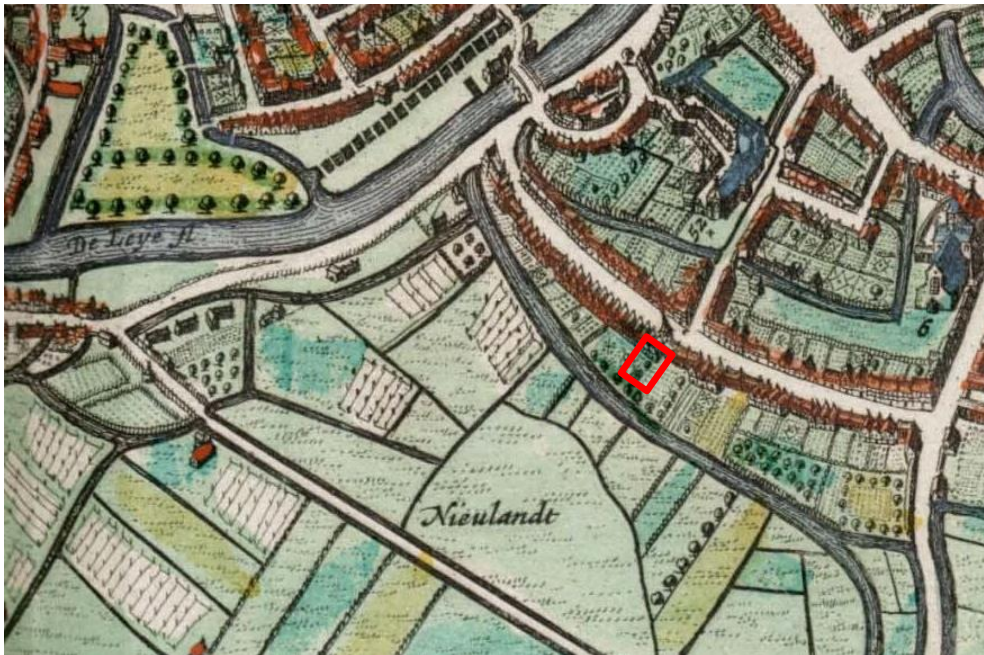

Figuur 21: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart van P. Bergmans, V. Fris en V. Van der Haeghen (niet op schaal, het noorden is boven).³¹

³¹ Cartesius 2018

Kaart van Blaeu (1649)

Op de kaart van Blaeu is de ligging van het nieuwe klooster te zien (Figuur 22). Deze is gelegen aan de oostzijde van het Nieuwland tegenover het Godshuishammeke. De zone van het klooster lijkt dus eveneens gelegen op of aan de locatie van het projectgebied. Of het projectgebied gelegen is in een zone waar gebouwen van het klooster stonden of gelegen is in de tuinzone kan niet afgeleid worden uit deze kaart.

Figuur 22: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart Blaeu (1649), het noorden is rechtsonder gelegen (niet op schaal, het noorden is rechts).³²

Ferraris (1771-1778)

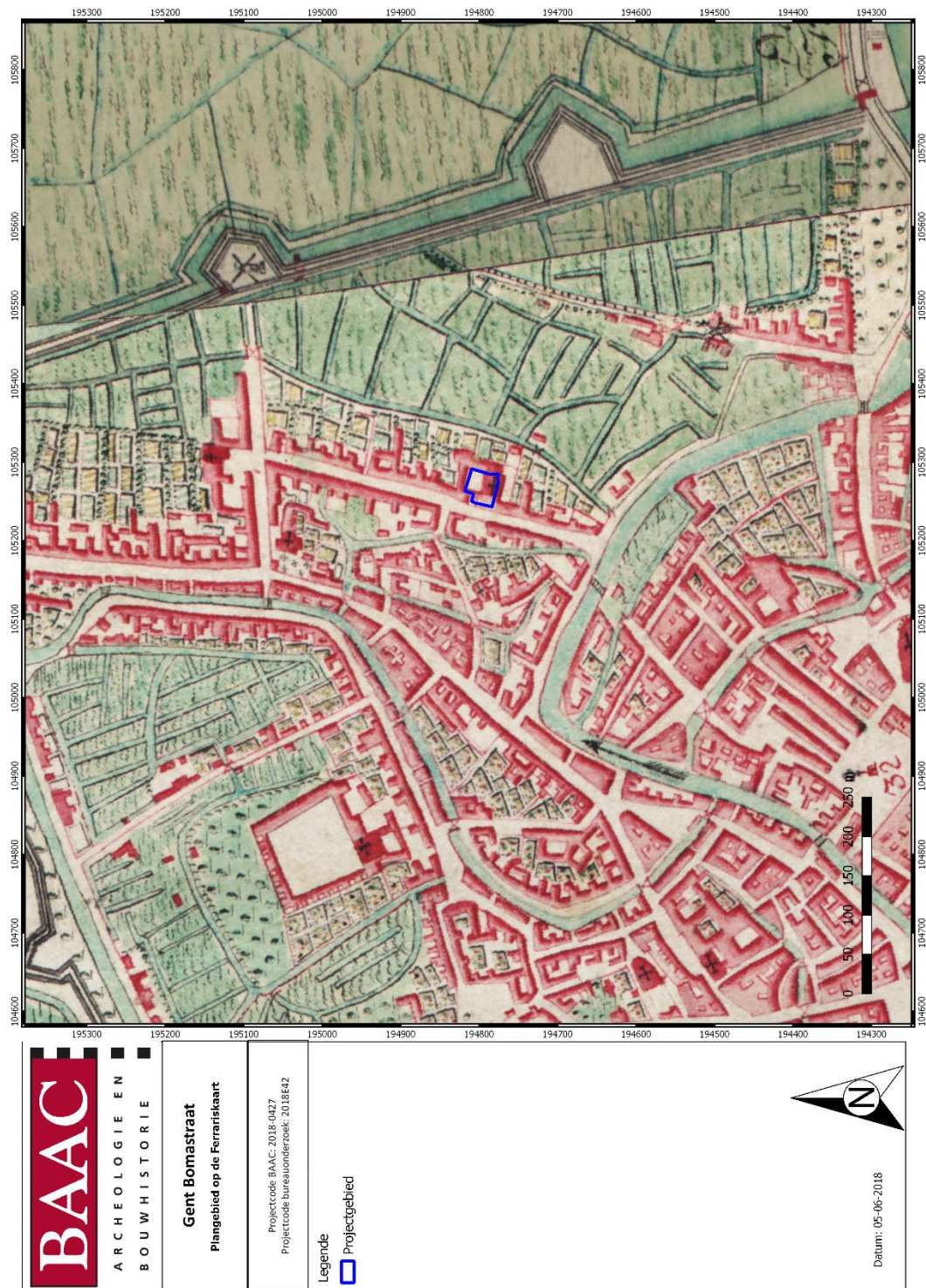
De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.³³

Op de Ferrariskaart (Figuur 23) is te zien dat het plangebied (voor de duidelijkheid hier afgebeeld in het blauw) overlapt met het klooster van de predikheressen. Deze kaart is gemaakt op het einde van het gebruik van het klooster die in 1783 opgegeven wordt. De zuidelijke rand van het projectgebied is hier gelegen ter hoogte van de kerk/kapel van het klooster, al dient er enige voorzichtigheid aan de dag gelegd te worden met de precieze georeferentie van deze historische kaarten. Onderzoek wijst echter uit dat het klooster gelegen was aan Nieuwland nrs 26-40, waardoor er net geen overlap zou zijn met het plangebied.³⁴

³² (https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_Ghent_by_Jan_Blaeu#/media/File:Ghent,_Belgium_-_Map_1649.jpg).

³³ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2016

³⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/102836>

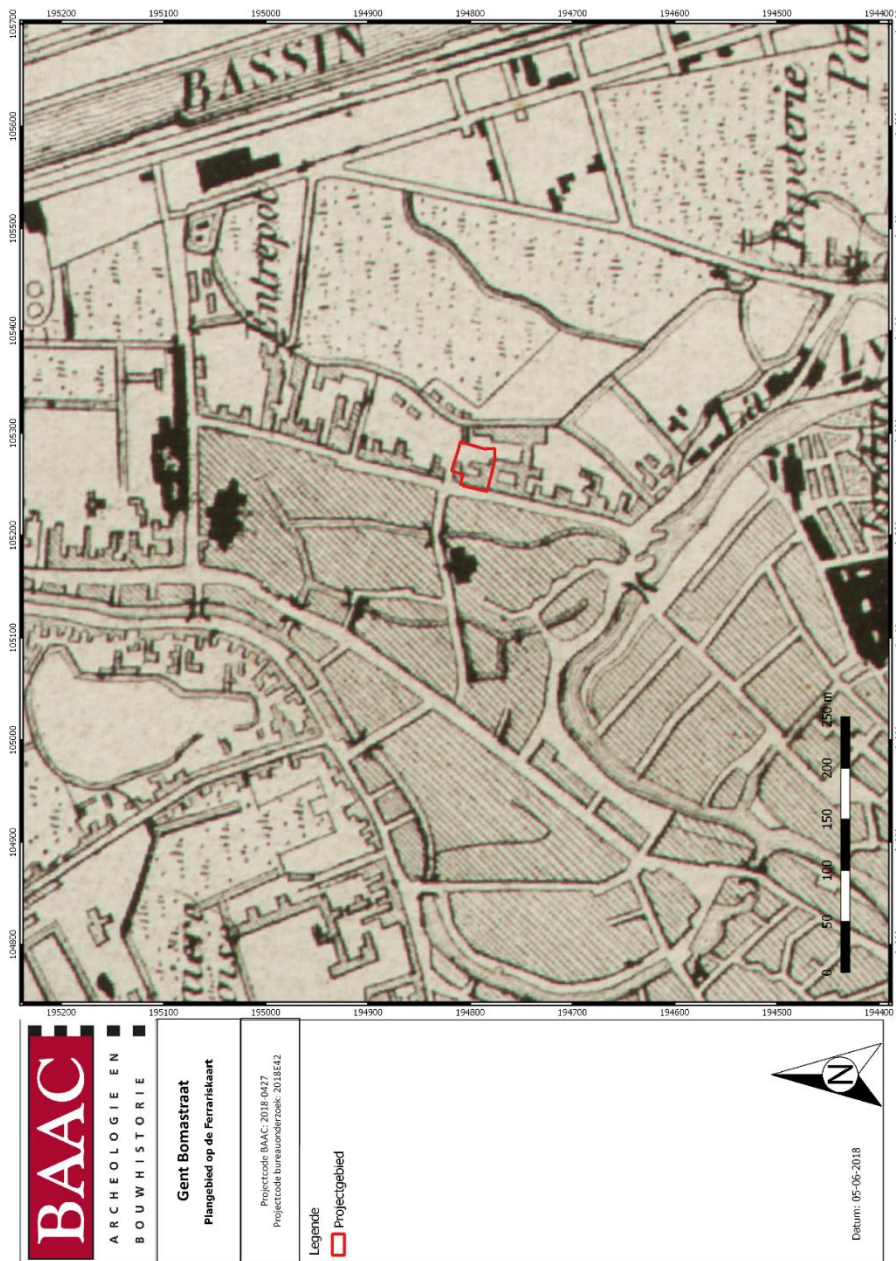
Figuur 23: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart van Ferraris.³⁵

³⁵ GEOPUNT 2018.

Vandermaelen (1846-1854)

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten (Figuur 24), die gemaakt zijn door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) *Carte topographique de la Belgique* is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.³⁶

Op deze afbeelding is te zien dat het kloostergebouw hier niet meer is afgebeeld. Nadat het klooster op het eind van de 18de eeuw werd verlaten werd langsheen het Nieuwland nieuwe woonsten gebouwd. Achterliggend zou een huidevetter gelegen zijn, al is de precieze locatie niet gekend.³⁷

Figuur 24: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart van Vandermaelen.³⁸

³⁶ GEOPUNT 2017f

³⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/102836>

³⁸ GEOPUNT 2018.

Perceelplan van Gent en omgeving opgemaakt door J. Gevaert en A. Vanimpe (s.d.).

Op onderstaand perceelplan is het projectgebied voor het eerst goed te onderscheiden (Figuur 25). Ondanks dat een precieze datum ontbreekt is bekend dat hier de 19de eeuwse situatie te zien is. De Bomastraat bestond op dat moment nog niet.³⁹ Langsheen het Nieuwland was rijbebouwing aanwezig, met achterliggende tuinen. Het projectgebied is mogelijk gelegen in de zone van dergelijke tuinen waar eventueel ook bijgebouwen kunnen gestaan hebben. Ten zuiden van het projectgebied is een groter perceel te zien. Deze zone is vermoedelijk de zone waar -op basis van het kaartmateriaal- het klooster heeft gestaan. Deze is echter op het einde van de 18de eeuw afgebroken.

Figuur 25: Plangebied op het perceelplan van Geraert en Vanimpe, het noorden is rechts op de afbeelding.⁴⁰

Recentere kaarten waren niet voorhanden of gaven onvoldoende detail weer met betrekking tot het projectgebied.⁴¹

1.3.4 Archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Voor het plangebied zelf aan de Bomastraat zijn er geen archeologische waarden gekend (Figuur 26).⁴² Rondom het projectgebied werd een aantal meldingen teruggevonden, waarvan een representatieve selectie hier wordt weergegeven (Tabel 1).

³⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/102758>

⁴⁰ CARTESIUS 2018

⁴¹ CARTESIUS 2018

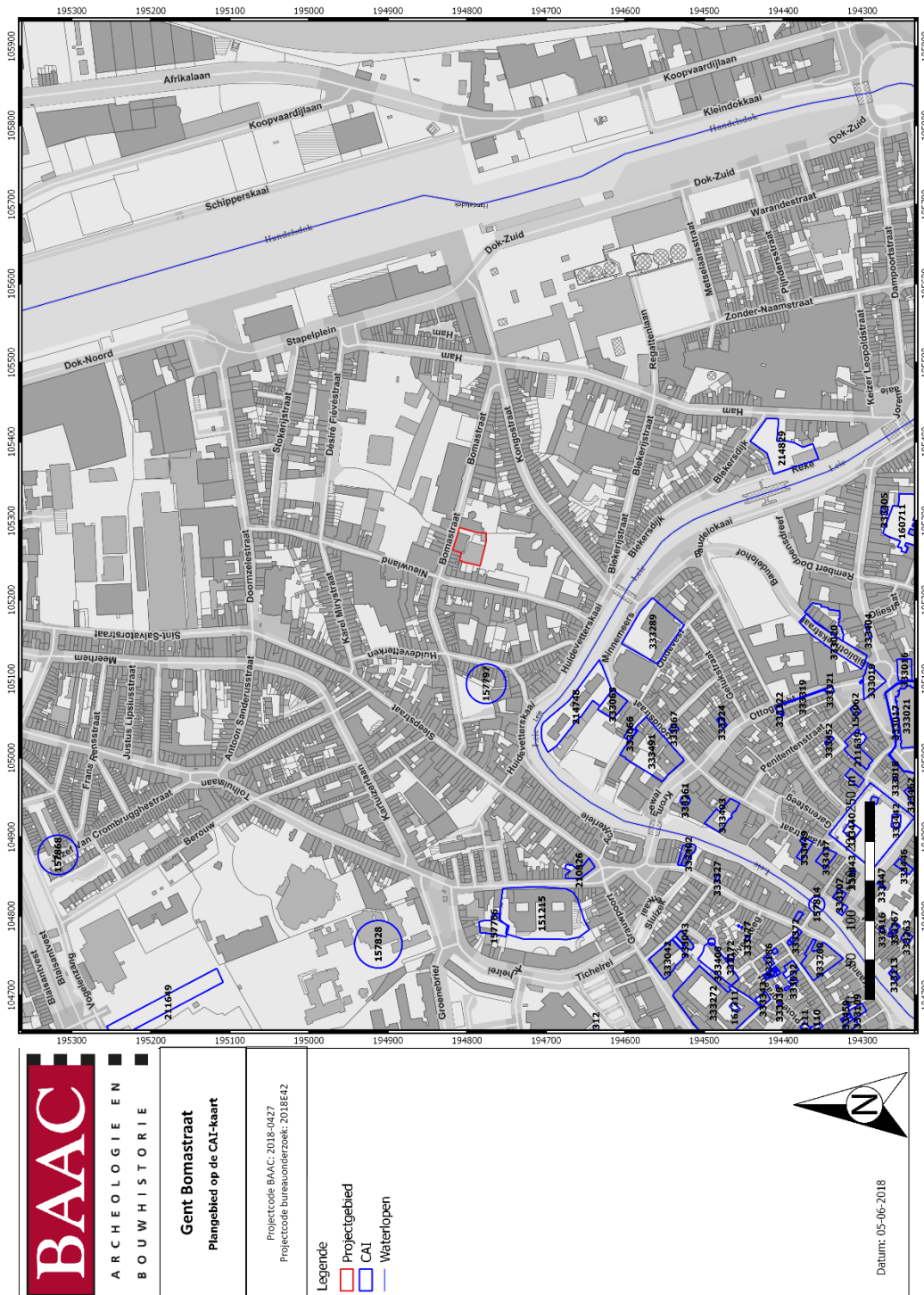
⁴² CAI 2017

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁴³

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
151215	SITE RODELIJVENKENSSTRAAT I: LAATMIDDELEEUWSE MOTTE
151258	SITE NIEUWEVAART 51: SITE MET WALGRACHT, ONBEPAALE DATERING
151312	SITE TEMPELHOF: LAAT MIDDELEEUWS SITE MET WALGRACHT
160711	SITE STEENDAM-IJKMEESTERSTRAAT: LAATMIDDELEEUWSE POTTENBAKKERIJ
157696	SITE VOLMOLENSTRAAT I: BAKSTEEN RESTEN VAN EEN SLUIS OF STADSVOLMOLEN, DATERING ONBEKEND
157766	FRATERSPLEIN MOGELIJKE ACTIVITEIT VAN EEN PIJPENBAKKER UIT DE NIEUWE TIJD
157797	SINT-JACOBSGODSHUIS UIT DE LATE MIDDELEEUWEN (BEKEND IN DE 13 ^{DE} EEUW)
157828	FRATERSPLEIN: KLOOSTER VAN DE DERDE ORDE VAN SINT-FRANCISCUS (1456)
157868	SITE GEUZENBERG I: LOSSE VONDST VAN EEN GERETOUCHEERDE KLING UIT HET NEOLITHICUM
157886	SITE MACHARIUSSTRAAT: VERSIERD KAPITEEL UIT DE KAROLINGISCHE PERIODE
210826	SLEEPSTRAAT: MUURRESTEN EN KELDERS UIT DE NIEUWE TIJD
211649	SITE ZORGHOTEL VOORTMAN: VERSCHILLENDE RUIMTES MET MUREN UIT DE NIEUWSTE TIJD, HOUDT VERBAND MET TEXTIELNIJVERHEID
214748	SITE MINNEMEERS: LAAT MIDDELEEUWS OPHOGINGSPAKKET UIT AARDEWERK
214829	SITE BLEKERSDIJK: 3 M DIK OPHOGINGSPAKKET (NIEUWE TIJD) EN FUNDERINGEN EN REGENWATERPUTTEN (NIEUWSTE TIJD)
33021	SINT-JACOBSKERK (VOLLE MIDDELEEUWEN)
333042	SITE DRONGENHOF: MUURRESTEN UIT DE LATE MIDDELEEUWEN VAN DE REFUGE VAN DE ABDIJ VAN DRONGEN; KUILEN EN RESTEN VAN EEN HOUTEN STRUCTUUR (VOLLE MIDDELEEUWEN)
333043	DRONGENHOF-KAPEL: 17 ^{DE} EEUWS ZAALKERKJE

⁴³ CAI 2017

333065	SITE GOUDSTRAAT 18-20: LAAT MIDDELEEUWS LOOPNIVEAU MET VUURPLAAT
333066	WILLEM DE BEERSTEEG: 16 ^{DE} EEUWSE EIKENHOUTEN PLANK MET PLYCHROME BESCHILDERING
333272	KARMELIETENKLOOSTER: LAATMIDDELEEUWS KLOOSTER
333289	SITE MINNEMEERS: 19 ^{DE} EEUWSE BELUIK
333402	SITE SLUIZEKEN: MUURSCHILDERING UIT DE 19 ^{DE} EEUW

Figuur 26: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart.⁴⁴

Op basis van de CAI is te zien dat de wijk Nieuwland een blinde vlek vertoont in het Gentse stadsbeeld. Het plangebied lag dan ook aan de periferie van de historische binnenstad, getuige ook de cartografische getuigenissen. De enige vermelding in de buurt van het projectgebied is CAI melding 157797: de locatie van het 13de-eeuwse Sint-Jacobsgodshuis aan het Godshuishammeke. Wel zijn er in het noordoostelijke gebied nabij het plangebied verschillende zones aangeduid als gebieden waar

⁴⁴ CAI 2017

geen archeologie zal worden aangetroffen. Dit weerspiegelt de industriële ontwikkeling van dit deel van de stad vanaf de 19de eeuw. Binnen de afgebeelde zone weerspiegelen de CAI-locaties quasi alle de middeleeuwse en post-middeleeuwse ontwikkeling van de stad. Deze hebben echter geen directe link met het hier voorliggende plangebied.

In de jongste jaren zijn er wel een aantal archeologische onderzoeken en nota's uitgewerkt in dit deel van de stad. Zo is er de werfbegeleiding aan de oostzijde van Nieuwland uitgevoerd door de Dienst Stadsarcheologie waaruit bleek dat de bodem erg waterverzadigd is.⁴⁵ Dit bevestigt dan ook de informatie die uit de cartografische bronnen bleek. Op de hoek van Nieuwland en Godshuishammeke is in 2017 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Omwille van de beperkte impact op de bodem werd daar geen vervolgonderzoek geadviseerd.⁴⁶ BAAC Vlaanderen heeft aan het Handelsdok in 2016 een archeologienota uitgewerkt.⁴⁷ Dit gebied maakte in de middeleeuwen deel uit van het meersengebied waarna het in de late middeleeuwen in gebruik was als bleekweide. De Spaanse omwalling uit de 16de eeuw was hier deels gelegen en in 1827 werd het Handelsdok aangelegd. In 2018 werd hier een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Hierbij werd een deel van de 30-35 meter brede vestinggracht aangesneden.⁴⁸ In 2017 werd onderzoek gedaan op de locatie van het klooster van de predikheressen. Gezien het belang van de locatie en de mogelijke ligging van de leerlooierij binnen dit projectgebied werd daar een proefsleuvenonderzoek geadviseerd. Dit is op heden nog niet uitgevoerd.⁴⁹

⁴⁵ Acke en Bracke, 2017: 29, met verwijzing naar mondelinge informatie aangeleverd door de Dienst Stadsarcheologie.

⁴⁶ Acke en Bracke, 2017

⁴⁷ Vandeplassche 2016

⁴⁸ Van Remoorter 2018

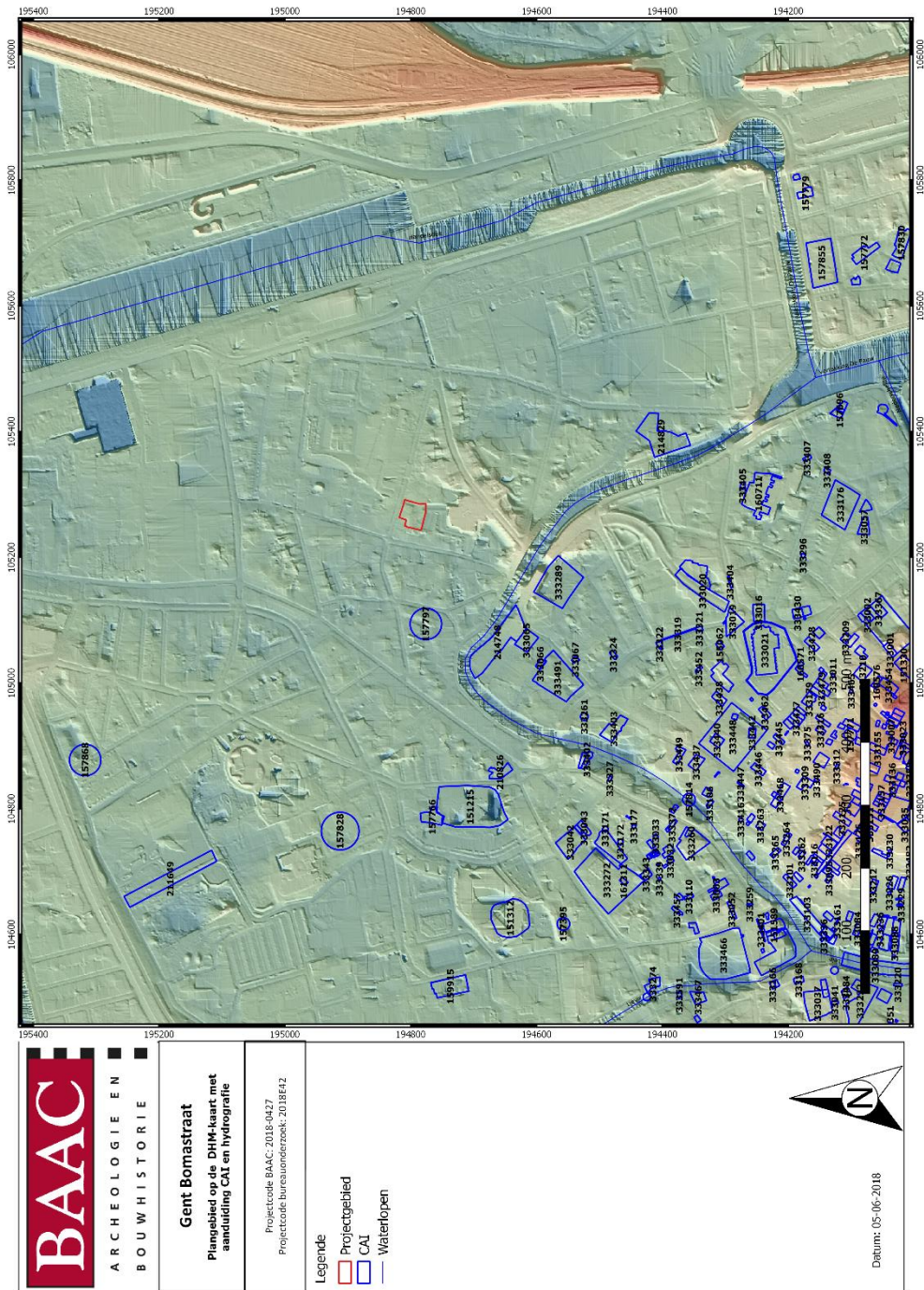
⁴⁹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/4347>

1.4 Besluit

1.4.1 Datering en interpretatie

Op basis van het bureauonderzoek kon vastgesteld worden dat de ondergrond van het plangebied bestaat uit fluviale afzettingen, in het holoceen, die mogelijk rusten op eolische afzettingen uit het weichseliaan. De precieze opbouw van de ondergrond is op basis van de verzamelde gegevens niet helemaal duidelijk. Op basis van onder andere de historische kaarten kan vermoed worden dat de originele bodem erg drassig moet zijn geweest. In de late middeleeuwen lag het plangebied dan ook op de rand van de bewoningskern van Gent. De straat Nieuwland vormde daarbij een grens waarbij de beide zijden van de straat wel bebouwing kende. Vanaf 1628 wordt de nabije omgeving van het plangebied ingenomen door het klooster van de predikheressen. Vermoedelijk heeft men de bodem toen artificieel moeten ophogen vanwege de drassige bodems in dit gebied. Na het verlaten van het klooster in 1783 wordt deze gesloopt en later ingenomen door burgerlijke architectuur. Vanaf 1901 ontstaat de Bomastraat en wordt het oostelijke deel van het Nieuwland ingenomen.⁵⁰ Hoe de bewoningsgeschiedenis van het projectgebied er precies uitzag is niet geheel duidelijk omdat de aflijning van het kloosterdomein onvoldoende bekend is. Het perceel ten zuiden van het plangebied hoorde in elk geval bij het domein. Andere bebouwing zal vermoedelijk dateren vanaf de 20ste eeuw al is het niet uitgesloten dat het projectgebied binnen of aan de rand van bewoning aan het Nieuwland gelegen was waar reeds bebouwing bekend is in de 16de eeuw. In dit geval kunnen mogelijk resten van bijgebouwen binnen de begrenzing van het projectgebied aangetroffen worden.

⁵⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/102758>

Figuur 27: Het projectgebied op de DHM-kaart met aanduiding van de CAI-locaties en waterlopen.⁵¹

⁵¹GEOPUNT.BE

1.4.2 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan vermoed worden dat er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn.

Voor de 17de eeuw bestond het plangebied uit een onbebouwde zone in drassig gebied. Mogelijk was het westen droger wat blijkt uit de historische ontwikkeling van dit gebied en de geologische gegevens. Er was vermoedelijk een zandige opduiking bestaande uit eolische afzettingen uit het weichseliaan. In die zin kan prehistorische bewoning aanwezig zijn in of nabij het plangebied. Door de middeleeuwse en latere bewoning is de kans groot dat hiervan niets meer bewaard is. Ook voor latere perioden (metaaltijden tot en met de Romeinse periode) dient gesteld te worden dat het potentieel op het aantreffen van archeologische resten erg laag is.

Vanaf de vroege middeleeuwen ontstond meer intensieve bewoning binnen de grenzen van de huidige stad. Deze lag onder andere een aantal honderd meter ten zuiden van het projectgebied. Ten aanzien van het projectgebied lijkt de ontwikkeling met name vanaf de volle middeleeuwen te gebeuren. Op het einde van de 13de eeuw hoort de wijk ook tot Gent en is de bebouwing net ten westen van het plangebied erg uitgebreid. Het plangebied is op dat moment mogelijk onbebouwd en bestaat het enkel als drassig gebied, al kan het mogelijk wel deel uitgemaakt hebben van bebouwing aan het Nieuwland. Hoogstwaarschijnlijk werd in die periode -de late middeleeuwen- een ophogingslaag aangelegd. Naast de aanwezige bebouwing ten westen van het projectgebied werd vanaf 1628 ook het perceel ten zuiden in gebruik genomen door het klooster van de predikheressen. Nadat het klooster werd afgebroken werden langsheen het Nieuwland burgerlijke huizen opgetrokken. De aanleg van de Bomastraat zelf dateert uit het begin van de 20ste eeuw. Ook voor deze periode is het onduidelijk wanneer de eerste bebouwing binnen het plangebied plaatsvond en in welke mate dit invloed heeft gehad op de ondergrond en eventuele archeologische resten die daar aanwezig waren. Het is voor de periode vanaf de volle en vooral vanaf de late middeleeuwen dan ook moeilijk om een inschatting te maken van het archeologisch potentieel. De kans bestaat dat er resten vanaf de volle, en zeker de late middeleeuwen kunnen aangetroffen worden. Het kan daarbij gaan om resten van bijgebouwen, beer- en waterputten, funderingen en vloerniveau's die in theorie net onder het huidige oppervlak kunnen bevinden. Deze oudere resten (middeleeuws en nieuwe tijd) kunnen door latere bebouwing (met name de 20ste eeuw) (deels) vernietigd zijn.

1.4.3 Potentieel op kennisvermeerdering

Uit het bureauonderzoek blijkt dat er een slechts een heel kleine kans is om archeologische resten en sporen aan te treffen uit de periode vanaf de steentijd tot en met de volle middeleeuwen. Er is voor deze perioden dan ook geen verwachting naar kennisvermeerdering.

Vanaf de late middeleeuwen kunnen resten van bijgebouwen en gerelateerde structuren en sporen binnen het plangebied bevinden. Deze zullen hoogstwaarschijnlijk op een ophogingslaag aangelegd zijn. Gezien het projectgebied gedurende vele eeuwen op de rand van de Gentse bewoningskern gelegen was vormt dit gebied een interessante locatie om inzicht te verwerven in de oudste bewoning van dit stadsdeel, gelegen ten oosten van het Nieuwland. Voor de late middeleeuwen ontbreekt informatie om met zekerheid enige bewoning aan te duiden. Wel was er aan het Nieuwland bebouwing aanwezig waarbij bijgebouwen en gerelateerde sporen binnen het projectgebied kunnen aangetroffen worden. Voor de nieuwe tijd zijn de bronnen onvolledig of onduidelijk om het gebruik van het projectgebied te duiden. Het projectgebied lag namelijk nabij een klooster waarvan delen mogelijk binnen het projectgebied kunnen gelegen hebben. Verder kunnen er net als in de late middeleeuwen resten van bijgebouwen of sporen aangetroffen worden, al is ook hierover geen zekerheid.

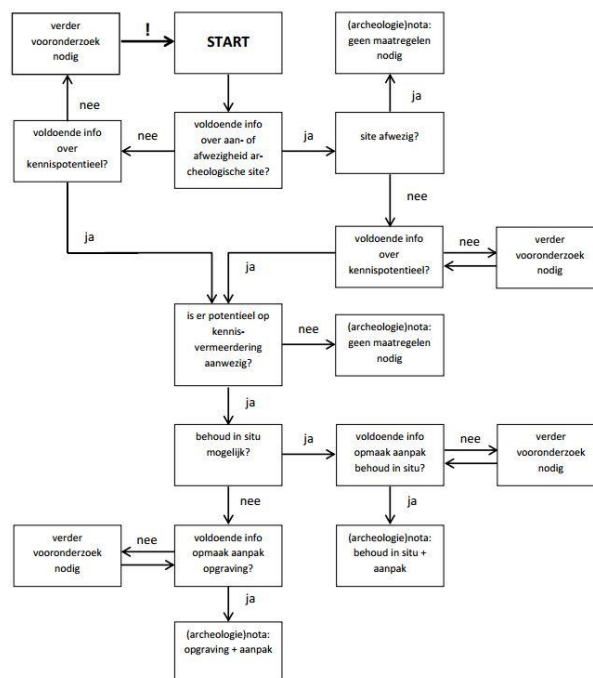
1.4.4 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

In het kader van de toekomstige werken zullen er verschillende ingrepen in de bodem plaatsvinden. Deze hebben een variërende impact op de bodem zelf.

Een deel van een gebouw in het westen van het projectgebied zal worden afgebroken tot en met het vloerniveau. Het gaat om een oppervlakte van ca. 258 m² waarbij niet dieper wordt gegaan dan dit niveau. Verder wordt een beperkte nieuwbouw gepland die slechts 14m² zal beslaan. De verharding tussen de gebouwen zal worden heraangelegd waarbij ook leidingen zullen worden aangelegd. Deze zone heeft een oppervlakte van 377m². De nieuwe verstoring zal er slechts tot 20cm dieper dan de huidige verharding gaan en heel lokaal (voor de nutsleidingen) tot 1 – 1.5m diepte, met een breedte van 30cm. Enkel drie putten zullen aangelegd worden tot een diepte van 2,5 m.

Gezien de beperkte toekomstige verstoring binnen het plangebied is de bewoningsontwikkeling erg moeilijk te onderzoeken. In theorie is er zeker potentieel op kennisvermeerdering. In de praktijk echter is de mogelijkheid daarop eerder klein vanwege de beperkte toekomstige verstoring, met de eerder ondiepe ontgraving voor nieuwe verhardingen en kleine te funderen zones. Ook de zone waar dieper zal worden vergraven, namelijk voor de drie aan te leggen septische en regenwaterputten, is qua oppervlakte te verwaarlozen.

Vanuit archeologisch oogpunt is de nieuw te verstoren oppervlakte dus erg beperkt. Ondanks dat het projectgebied en directe omgeving interessant is om de stadsontwikkeling te onderzoeken is verder onderzoek hier van weinig nut. Bijgevolg wordt geen verder archeologisch (voor)onderzoek geadviseerd door BAAC bvba. Dit advies werd ook bijgetreden door de Dienst Stadsarcheologie van de Stad Gent (zie bijlage 5).

Figuur 28: beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek.⁵²

⁵² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016a, fig.3.

2 Samenvatting

In het kader van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgesteld voor een projectgebied, gelegen aan de Bomastraat 12 te Gent zal herontwikkeld worden waarbij onder andere een zone van 377m² zal worden heraangelegd. Dit zal echter slechts een beperkte impact hebben op de bodem. Wel worden een aantal nutsputten aangelegd tot op 2,5 m diepte. De oppervlakte van deze nieuwe verstoring blijft echter beperkt.

Het doel van de archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied en het opstellen van een programma van maatregelen voor een (eventueel) vervolgonderzoek. Gebaseerd op de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek is er vastgesteld dat er geen nood is aan verder onderzoek.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Bovendien werden de plannen van de opdrachtgever geplot op de bestaande situatie. Op deze manier kon een inschatting worden gemaakt van het onderzoekspotentieel van het plangebied en aan de hand van deze bronnen kon een specifieke verwachting ten aangaan van de archeologische waarden op het terrein worden vastgesteld.

Uit het bureauonderzoek kon geconcludeerd worden dat er een potentieel is op het aantreffen van archeologische resten vanaf de late middeleeuwen. Het kan hierbij gaan om resten van huizen, bijgebouwen, beer-en waterputten en mogelijke resten van een klooster. Echter gezien de erg beperkte verstoring binnen het projectgebied zal een toekomstig onderzoek nooit voldoende resultaten opleveren om de bijhorende kosten te onderbouwen. Daarom adviseert BAAC bvba dan ook het projectgebied vrij te geven. Dit advies werd ook bijgetreden door de Dienst Stadsarcheologie van de Stad Gent (zie bijlage 5).

3 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart.	2
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB).	3
Figuur 3: Plangebied met weergave op orthofoto.	7
Figuur 4: Weergave van de huidige toestand van het plangebied (bijlage 1).	8
Figuur 5: Plangebied met schematische weergave van de toekomstige werken: afbraak (rood), te verbouwen (licht groen) en uitbreiding (donker groen).	9
Figuur 6: Plangebied met weergave van toekomstige situatie (bijlage 2).	10
Figuur 7: Plangebied met weergave van de huidige gebouwen (lichtblauw) en de her aan te leggen verharding (gearceerd gebied).	11
Figuur 8: Plangebied met schematische weergave van de toekomstige gebouwen (lichtblauw) en de nieuwe verharding (gearceerd).	12
Figuur 9: Kelder- en rioleringsplan van het plangebied (bijlage 3).	13
Figuur 10: N-Z doorsnede van het plangebied, met zicht op de kruipkelder aan straatzijde (bijlage 4).	13
Figuur 10: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM).	17
Figuur 11: Plangebied en hoogteprofielen op het DHM.	18
Figuur 13: Plangebied op de tertiairgeologische kaart.	20
Figuur 14: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:200.000.	21
Figuur 15: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000.	22
Figuur 16: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied.	23
Figuur 17: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen.	24
Figuur 18: Plangebied op een uitsnede van de kaart van Deventer (niet op schaal, het noorden is boven).	27
Figuur 19: Plangebied op een uitsnede van de kaart van Braun en Hogenberg (niet op schaal, het noorden is rechts).	28
Figuur 20: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart van Horenbault (niet op schaal, het noorden is boven).	29
Figuur 21: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart van P. Bergmans, V. Fris en V. Van der Haeghen (niet op schaal, het noorden is boven).	30
Figuur 22: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart Blaeu (1649), het noorden is rechtsonder gelegen (niet op schaal, het noorden is rechts).	31
Figuur 23: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart van Ferraris.	32
Figuur 24: Plangebied aangeduid op een uitsnede van de kaart van Vandermaelen.	33
Figuur 25: Plangebied op het perceelplan van Geraert en Vanimpe, het noorden is rechts op de afbeelding. ...	34
Figuur 26: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart.	37
Figuur 27: Het projectgebied op de DHM-kaart met aanduiding van de CAI-locaties en waterlopen.	40
Figuur 27: beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek.	42

4 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	35
---	----

5 Plannenlijst

Plannenlijst Gent, Bomastraat	Projectcode bureauonderzoek 2018E42
Plannummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op topografische kaart.
Aanmaakschaal	1:7.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	7-6-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 2
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Plangebied op het GRB (kadasterkaart)
Aanmaakschaal	1:1000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	7-6-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 3
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied op orthofoto
Aanmaakschaal	1:300
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	7-6-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 4
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied op DHM Vlaanderen
Aanmaakschaal	1:10.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	05-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 11
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied op DHM Vlaanderen
Aanmaakschaal	1:1.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	05-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 6
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op tertiairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:2.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	05-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 7
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op quartairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:2.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	05-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 8
Type plan	Geologische kaart

Onderwerp plan	Plangebied op quartairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:2.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	05-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 9
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Plangebied op bodemkaart
Aanmaakschaal	1:10.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	11-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 10
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op de kaart van Villaret
Aanmaakschaal	1:4.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	05-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 11
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Topografische kaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgeteld door Joseph de Ferraris
Aanmaakschaal	1:4.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1771-1778
Datum	05-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 12
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Topografische kaart, opgesteld door Philippe Vandermaelen
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1846-1854
Datum	05-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 13
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris
Onderwerp plan	Plangebied op CAI-kaart
Aanmaakschaal	1:1.4000
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016
Datum	05-06-2018 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 14
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Syntheseplan
Aanmaakschaal	1:1.5000
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016
Datum	05-06-2018 (raadpleging)

6 Bibliografie

- ACKE EN BRACKE, 2017. Archeologienota Gent Nieuwland 57-59. Verslag van Resultaten.
<https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/2504>
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2016a. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2016b. Geoportaal GGA. Available at:
<https://geo.onroerenderfgoed.be>.
- AGIV, 2017a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2017b. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2017c. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodemerosiekaart. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2017d. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Grootchalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2017e. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- BEYAERT, M. et al., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.
- CAI, 2017. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- CARTESIUS, 2017. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.
- DOV VLAANDEREN, 2017a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2017b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2017c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- GEOPUNT, 2017a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2017b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2017c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be> [Accessed August 2, 2016].

- GEOPUNT, 2017d. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2017e. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.
- GEOPUNT, 2017f. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>.
- IOE, 2017. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.
- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2016. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.
- DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000. Kaartblad Oostende*, Leuven.
- VANDENPLASSCHE, A, 2016. Vooronderzoek Gent Handelsdok West fase 1. BAAC Vlaanderen Rapport 240.
- VAN REMOORTER, O., 2018. Nota Gent-Handelsdok West, Fase 1: Verslag van Resultaten. BAAC Vlaanderen Rapport 818. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/7031>
- JANSSENS, D., 2017, Archeologienota Nieuwland te Gent (Oost-Vlaanderen). ADEDE Archeologisch rapport 217. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/4347>